

The Journal of Educational Reflections ISSN: 2587-0068	Vol 6, Issue: 2, Year: 2022 https://dergipark.org.tr/tr/pub/eduref	Article history Received: 22 March 2022 Received in revised form: 10 July 2022 Accepted: 31 December 2022 Available online: 31 December 2022
--	--	---

Investigation of the Role of Vocational High Schools in the Covid-19 Process from Views of School Administrators

Meslek Liselerinin Covid-19 Sürecindeki Rolünün Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Göre İncelenmesi¹

Meral ÖZDAĞ

<https://orcid.org/0000-0003-1887-7719>

Hasan Yücel ERTEM

<https://orcid.org/0000-0001-9058-641X>

Öz	Abstract
<p>Çalışmanın amacı Covid-19 pandemi krizi sürecinde meslek liselerinin rolünün meslek liselerinin işleyişine yön veren okul yöneticilerinin gözünden incelemesini yapmaktır. Araştırmada meslek liselerinde Covid-19 sürecinde üretim potansiyelinin nasıl olduğu, salgınla mücadelede katkıları ve okul yöneticilerinin uyguladığı kriz yönetimi yaklaşımları ortaya konmaya çalışılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 22 okul yöneticisi oluşturmaktadır. Araştırma verileri yapılandırılmış görüşme formuyla toplanmıştır. Görüşme yoluyla elde edilen veriler içerik analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırma verilerinden elde edilen kodlar dâhilinde meslek liselerinin etkililiği, pandemi sürecinde üretim, kriz yönetimi yaklaşımları şeklinde üç tema altında yapılandırılmıştır. Elde edilen bulgular belirlenen kod, kategori ve temalar üzerinden ve katılımcıların cevaplarından birebir alıntı yapılarak yorumlanmıştır. Araştırmanın bulgularında okul yöneticilerinin kriz dönemi olan Covid-19 sürecinde üretime dâhil olma ve üretilen malzemeler aracılığıyla alınan önlemlere katkı sağlama adına özveriyle davrandıkları görülmüştür. Yapılan üretim faaliyetlerinin, kaynakları yeterli ve donanımlı meslek liselerinde yoğunlaştığı bulunmuştur. Meslek liseleri kaynakları doğrultusunda Covid-19'la mücadelede ihtiyaç duyulan maske, tulum, siperlik, dezenfektan, temizlik malzemeleri, dezenfektan ayakkabı vb. gibi malzemeler üretmişlerdir. Üretimi gerçekleştirilen malzemeleri gerek kendi okullarında gerekse diğer okul, kurum ve kuruluşlarda kullanılmasını sağlayarak pandemi krizini kendileri için fırsata dönüştürdükleri sonucuna ulaşılmıştır.</p> <p>Anahtar Kelimeler: Covid-19, Salgın, Mesleki Eğitim, Kriz Yönetimi</p>	<p>The aim of this study is to investigate the role of vocational high-schools in the covid-19 process in a multidimensional way considering the viewpoint of school administrators who are responsible for directing the schools. In the study, it was tried to reveal how the production potential was created in vocational high schools during the Covid-19 process, their contributions to the fight against the epidemic and the crisis management approaches applied by school administrators. In the current study, case study which is a kind of qualitative research method was conducted. Participants of the study consisted of 22 school administrators. The research data have been collected through a semi-structured interview form. The data obtained by the interview have been resolved by the content analysis method. Within the codes obtained through the research data; three themes emerged, which are effectiveness of vocational high-schools, production during the pandemic, and crisis management approaches. The findings have been interpreted through specified codes, categories, and themes in addition to quotations from the responses of participants. Findings of the research showed that school administrators behaved devoted in terms of involvement in the production and contribution to precautions in the Covid-19 crisis period. Further, the production activities were mostly visible in the vocational high schools having adequate resources and equipment. These vocational high-schools have produced materials such as masks, overalls, visors, disinfectant, cleaning materials, and disinfectant stands which are needed to fight against Covid-19. Thus, it could be concluded that they have converted the pandemic crisis into an opportunity for themselves by providing these materials not only to their own schools but also to other schools, institutions, and organizations as well.</p> <p>Keywords: Covid-19, Pandemic, Vocational Education, Crisis Management</p>

Extended Summary

Introduction

As of December 2019, the world has gone through the Covid-19 pandemic, which has shaken the livelihood, social life, physical, and mental health of billions of people. Covid-19 has become a global crisis by putting the world on high alert regardless of religion, race or color. When the history of the world is examined, it is seen that there have been different periods of pandemics with very high destructive effects throughout history so that they have a profound effect on the lives of societies. The pandemics in the historical records not only caused great fractures, chaos, and riots during their time; but also they have been the cause of very serious social changes and transformations. Therefore, pandemics were seen as the hidden subject that affected society in many ways, caused the change of society, and accelerated this change. Both the dimensions and possible consequences of the Covid-19 pandemic, like many pandemics in the past, have led to very serious changes around the world, penetrating the norms of daily life and changing people's lifestyles. Undoubtedly, the effects of Covid-19 will continue for some time, and after that, creating new areas on a global scale; political, social, economic and cultural change.

Method

In the current research, case study technique was used as a qualitative research pattern. The case study is widely used in qualitative research and plays an important role in social science research. The case study examines social events over a period of time. The working group of the research was determined by purposeful sampling method. The study is limited to school administrators of vocational high schools working within the borders of Zonguldak province for the 2020-2021 academic year. A total of 22 different school administrators were participated in the current study.

Findings

The findings of the current study were presented by considering of research question. To investigate potential for production created in vocational high schools during the Covid-19 pandemic, content analysis was performed. The codes created from the data were classified and two categories emerged in the form of production mechanism and production barriers. From the categories," the production in the pandemic process" theme was reached. The contributions of vocational high schools in the fight against the epidemic been were examined within content analysis.

Conclusion and Discussion

When the results of the research were evaluated in a summative way, it was seen that school administrators acted voluntarily and selflessly in order to participate in production and contribution activities in the fight against Covid-19 pandemic. Although production is concentrated in vocational high schools with adequate resources, it can be stated that other vocational high schools try to contribute to the production process with economic support in line with their opportunities. In line with the resources of their schools, school administrators have produced masks, overalls, visors, disinfectants, cleaning materials, and disinfectant stands which all were needed in the fight against Covid-19. They have turned the pandemic process into an opportunity for themselves by ensuring that the productions carried out in line with the resources are used both in their own schools and in other schools, public institutions, and any organizations. Even though the school administrators experienced some difficulties in the production processes in the first times of pandemic, they started to provide faster and more qualified productions with contribution of automation system.

The current study has some recommendations to researchers and practitioners. This research, which was carried out within the borders of Zonguldak province, can be carried out in different provinces of Turkey and so that more generalized results can be achieved. Teachers, students, and parents who are educational stakeholders can also be included in the studies to catch their perspectives. Practitioners especially including teachers and school administrators may follow strategies to develop effectiveness of vocational high schools so that they may work harder in crisis times.

GİRİŞ

Dünya Aralık 2019 tarihi itibarıyla milyarlarca insanın geçimini, sosyal hayatını ve hepsinden önemlisi bedensel ve ruhsal sağlığını sarsan Covid-19 pandemi sürecinden geçmektedir (İTİB, 2020). Covid-19 din, ırk, renk tanımaksızın tüm dünyayı alarm durumuna geçirerek küresel krize dönüşmüştür (Gündüz, 2020). Dünya tarihi incelendiğinde, tarih boyunca yıkıcı etkileri çok yüksek olan farklı niteliklerde pandemi dönemlerinin yaşandığı ve toplumların yaşam şeklini derinden etkiledikleri görülmektedir. Tarihsel kayıtlarda yer alan pandemiler yalnızca yaşandıkları zaman diliminde büyük kırımlara, kaosa, isyanlara yol açmakla kalmamış; uzun vadede çok ciddi toplumsal değişim ve dönüşümlerin nedeni olmuşlardır. Bundan ötürü pandemiler, toplumu birçok yönde etkileyen, toplumun değişimine neden olan ve bu değişimi hızlandıran gizli özne olarak görülmüşlerdir (Terzioğlu, 2020). Covid-19 pandemisinin gerek boyutları gerekse muhtemel sonuçları geçmişte yaşanan pek çok pandemi gibi dünya genelinde çok ciddi değişimlere yol açmış, gündelik hayatın normlarına nüfuz ederek insanların yaşam tarzını değiştirmiştir (Aşkın, Bozkurt ve Zeybek, 2019). Kuşkusuz Covid-19'un etkileri bir süre daha devam edecek ve bundan sonra küresel boyutta yeni alanlar yaratarak; siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel değişimi beraberinde getirecektir.

Krizin oluşturduğu risklerin doğru değerlendirilip gerekli adımların atılması ülke yönetimlerinin öncelikli görevlerindedir (Köse ve Ayhün, 2020). Yüksek yönetsel kapasite, krizlerle mücadeledeki başarıyı

etkileyen önemli bir faktördür. Kriz sürecinin nasıl yönetildiği, siyasi yönetimin gücü ve dayanıklılığı için önemli bir sınavdır. (Uzun, 2021). Tüm dünyanın etkilendiği Covid-19 krizinde, devletler kendi risk değerlendirmelerini yaparak korunma politikalarını hayata geçirmişlerdir. Toplumların gelişmişlik düzeyi bu gibi sorunların üstesinden gelebilecek belirli bir düzeye ulaşmış olsa da ani gelişen bu tarz biyolojik afetlerin yol açtığı sorunlarla mücadele daha çetin olabilmektedir (Turan ve Çelikyay, 2020).

Nitekim Ulrich Beck, "*Risk Toplumu*" adlı eserinde risk ve kriz yönetim sürecinin özellikle pandemiler söz konusu olduğunda belirli zorluklar içerdiğini belirtmiştir. Ancak krizlerin ortaya çıkardığı değişim ve gelişmelere uyum sağlandığında kriz durumu fırsata dönüşebilmektedir. Bu kaotik süreç sona erdiğinde bazı ülkeler ve kuruluşlar zayıflayacak, krizi fırsata dönüştürenler ise daha çok güçlenecektir (Gündüz, 2020). Covid-19 krizi evrensel rasyonalist bir akılla birleştiğinde, dünya genelinde eski paradigmanın yıkılmasına yerine daha güçlü, daha birlik bilinci olan yeni paradigma dinamiklerinin hayata geçirilmesine olanak sağlayacak biyolojik bir afet şeklinde değerlendirilmelidir.

İnsanlık tarihi boyunca kriz ortamları toplumlar için yeni kahramanların yaratıldığı ve yeni hikâyelerin anlatıldığı dönemler olmuşlardır. Bu dönem herkesin evinde çalışmaya başladığı, birebir etkileşimin adeta sıfırlandığı, eğitimin çevrim içi olduğu, üretimin durduğu zorunlu bir dönüşüm süreci olmuştur (Aşkın, Bozkurt ve Zeybek, 2019). Böylesine riskli bir dönemde Türkiye’de bazı meslek liseleri elini taşın altına koyarak Covid-19’la mücadelede kriz ve risk yönetim becerileriyle öne çıkmış oldukları görülmüştür (MEB, 2020). Meslek liseleri yaşanan kriz dalgasında ihtiyaç anında ortaya koyduklarıyla Türkiye’nin salgına karşı verdiği mücadelede varlıklarını en çok hissettiren kurumlar olmuşlardır. Türkiye’de ilk Covid-19 vakasının görülmeye başlamasının ardından medikal malzeme temininin zorlaşmasıyla meslek liseleri, bakanlığın desteğiyle üretim kapasitelerini harekete geçirerek salgınla mücadele döneminde ihtiyaç duyulan ürünleri üreterek toplumun ve sağlık çalışanlarının ihtiyaçlarının karşılanmasına önemli katkılar sunmuşlardır (Özer ve Suna, 2020). Bu zorlu günlerde acil ihtiyaç duyulan maske, dezenfektan, kolonya, tek kullanımlık önlük, tulum, solunum cihazı, maske üretim makinelerine kadar pek çok spektrumda yaptıkları üretim ve dağıtım mekanizması ile salgın günlerinin ilk şokunun atlatılmasında etkili olmuşlardır (Özer, 2020).

Salgınla mücadele döneminde gösterdikleri üretim performansı ile meslek liseleri öğrencileri, öğretmenleri ve yöneticileri, sağlık personellerinden sonra ülkemizin kahramanı olmuşlardır. İhtiyaç ve talep üzerine yurtdışına da ihracata başlayan bazı meslek liseleri yıllardır maruz kaldıkları olumsuz algının birazda olsa değişmesine ya da değişebilmesine vesile olmuştur. Bu sükut toplumun geneli meslek liselerine minnettar kalmış, ulusal ve uluslararası basında mesleki eğitimin önemi ve başarıları ilk kez bu kadar görünür hale gelmiştir (Özer, 2020). Bu süreçte meslek liseleri kendilerini ifade edebilmiş mevcut kaynaklarını daha etkin kullanarak daha aktif olmuşlardır. Göstermiş oldukları üretim performansı ile mesleki eğitim güçlendirildiğinde toplum ve ülke gelişimi için ne denli önemli eğitim örgütleri olduklarını kanıtlanmıştır.

Görünen o ki gelecek dönemlerde bu gibi küresel sorunlarla daha fazla karşılaşılacak ve her alanda olduğu gibi eğitim alanında da bu durum paradigma değişimini beraberinde gerektirecektir (Samancı, 2020). Günümüz gereksinimlerini karşılayamayacak duruma gelen sanayi devrimi ile birlikte endüstri ve üretim hattı için benimsediğimiz eğitim sistemini bir kenara bırakıp ziyan edilmemesi gereken bu kriz fırsata dönüştürülmelidir. Modern bilimsel formasyona kavuşmuş, teknolojiyle entegreli, dijital çağda ihtiyaç duyulan eleştirel/yaratıcı düşünme ve işbirlikli çalışma gibi becerileri kazandıracak yeni mesleki eğitim modelleri üzerine yoğunlaşılmalıdır. Unutulmamalıdır ki, her yeni süreç, her yeni fikir, her yeni buluş daha fazla gelişmek için yeni bir basamak ve fırsattır. Bu okullarda Türkiye’nin geleceğinde ülke ekonomisine katkı sağlayacak bireyler yetişmektedir. Bu minvalde düşünüldüğünde devletin etkili bir destek mekanizmasıyla en kısa zamanda hak ettikleri aktörler olma yolunda ilerlemelerini sağlayacak uygulamaları hayata geçirmelidir.

Türkiye’de gerek Covid-19 pandemi öncesi, gerekse pandemi süreci ve sonrası mesleki eğitim uygulamalarında yaşanan sorunlar ve bu sorunların boyutlarının ortaya konması meslek liselerinin iyileştirilmesi, dönüştürülmesi ve daha nitelikli hale getirilebilmesi açısından önemlidir. Meslek liselerinin Covid-19 salgınla mücadeledeki katkıları ve rollerinin araştırıldığı bu çalışmada meslek liseleri okul yöneticilerinin kriz ve risk yönetiminde kullandıkları etkili ve başarılı yöntemlerin tespitinin uygulayıcılara yol göstermesi adına önemli olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı Covid-19 pandemi krizi sürecinde meslek liselerinin rolünün okul yöneticilerinin gözünden incelemesini yapmaktır. Covid-19 pandemi krizi sürecinde meslek liselerinin rolünü anlayabilmek için meslek liseleri okul yöneticileri ile görüşülmüştür. Covid-19 pandemi sürecinde meslek liselerinin

üstlendikleri roller, sağladıkları katkılar, okul yöneticilerinin uyguladıkları kriz yönetimi yaklaşımları ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın alt problemleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Pandemi sürecinde mesleki liselerinde üretim için potansiyel nasıl yaratılmıştır?
2. Meslek liselerinin, salgınla mücadeledeki katkıları neler olmuştur?
3. Meslek liselerinin Covid-19 ile mücadelede gösterdiği kriz yönetimi yaklaşımları nelerdir?

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, araştırmanın deseni, örneklem seçimi ve katılımcılar, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve etik, verilerin değerlendirilme süreci, geçerlik güvenilirlik konuları ele alınmıştır.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, Covid-19 pandemi krizi sürecinde meslek liselerinin rolünün meslek liselerinin işleyişine yön veren okul yöneticilerinin gözünden incelemesini yapmak amaçlandığından nitel araştırma modeli uygun görülmüştür. Nitel araştırmalar doğal bir ortamda algıların ve olayların gerçekçi, bütüncül bir şekilde ortaya çıkarılmasına olanak sağlamaktadır. Nitel araştırmalar bireylere kendilerini anlatma ve konuşma fırsatı sunmaktadır (Creswell, 2013). Nitel araştırmalar bir problem ya da bir konunun keşfedilmesine anlaşılmasına ihtiyaç duyulduğunda tercih edilen bir araştırma yöntemidir. Araştırmacı bireylere kendi hikâyelerini anlatmalarına, kendilerini ifade etmelerine imkân vermek istiyorsa yahut kişileri güçlendirme, seslerini duyurma ihtiyacı duyuyorsa nitel araştırma yapar (Kurnaz, 2016). Nitel araştırmalar doğal bir ortamda algıların ve olayların gerçekçi, bütüncül bir şekilde ortaya çıkarılmasına olanak sağladığından çalışmada nitel araştırma modeli kullanılmıştır.

Araştırmanın Deseni

Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması (Case Study) tekniği kullanılmıştır. Durum çalışması nitel araştırmalarda çok yaygın kullanılan ve sosyal bilim araştırmalarında önemli bir yer tutmaktadır (Yıkıcı, 2019). Durum Çalışması “*Vaka Çalışması*” olarak da adlandırılır. Durum çalışması bir zaman dilimindeki sosyal olayların incelemesini yapar. Araştırmacılar araştırmalarında bir durumu, olayı, olguyu, eylemi, süreci veya özellikle bir ya da birkaç durumu, bir veya daha fazla kişiyi, derinliğine araştırmak istediklerinde kullandıkları araştırma desendir (Creswell, 2013). Bu araştırma yöntemi, bir duruma ilişkin etkenleri bütüncül bir yaklaşımla araştırarak, ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanan bir yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek 2005). Araştırmada meslek liselerinin Covid-19 pandemi sürecinde üstlendikleri roller ve sürece katkıları durum olarak ele alınmıştır.

Eğitim ortamlarının ve amaçlarının karmaşıklığı ve çeşitliliği söz konusu olduğunda farklı amaçlarla yapılmış durum çalışmaları araştırmacılar için değerli veri kaynaklarıdır. Eğitim yönetimi alanında ortaya konan kuramların uygulanması ve uygulamaların geliştirilmesinde durum çalışmaları önemli bir işleve sahiptir (Leymun, Odabaşı & Yurdakul, 2017). Durum çalışması gerçeğin açıklanması ve anlaşılır bir şekilde ifade edilmesi, gerçek ortamda birden çok unsuru etkileşimi ile ele alması ve ortaya koyması nedeniyle eğitim araştırmalarında çok yönlü kullanılabilir. Araştırma; soru ve işlem basamaklarının geliştirilmesi, verilerin katılımcıların kendi doğal ortamlarında toplanması, özel durumlardan genel temalara ulaşarak *tümevarımsal* veri analizi yapılması ve araştırmacının topladığı verilerin anlamını yorumlayarak değerlendirmesi aşamalarından oluşmaktadır. Bu kapsamda araştırmanın süreci durum çalışma süreciyle örtüşmektedir. Araştırma verileri içerik analiz yöntemiyle çözümlenmiş, okul yöneticilerinden alınan görüşler kod, kategori ve temalara ayrılmıştır. Araştırma *tümevarımsal* üsluba, bireysel anlama odaklanmaya ve bir durumun karışıklığını yorumlaya önem veren durum çalışması deseni tarzını desteklemekte olup, araştırmanın sonunda ortaya konan rapor esnek bir yapı özelliği göstermektedir.

Araştırma; soru ve işlem basamaklarının geliştirilmesi, verilerin katılımcıların kendi doğal ortamlarında toplanması, özel durumlardan genel temalara ulaşarak *tümevarımsal* veri analizi yapılması ve araştırmacının topladığı verilerin anlamını yorumlayarak değerlendirmesi aşamalarından oluşmaktadır. Bu kapsamda araştırmanın süreci durum çalışma süreciyle örtüşmektedir. Araştırma verileri içerik analiz yöntemiyle çözümlenmiş, okul yöneticilerinden alınan görüşler kod, kategori ve temalara ayrılmıştır. Araştırma *tümevarımsal* üsluba, bireysel anlama odaklanmaya ve bir durumun karışıklığını yorumlaya önem veren durum çalışması deseni tarzını desteklemekte olup, araştırmanın sonunda ortaya konan rapor esnek bir yapı özelliği göstermektedir.

Örneklem Seçimi ve Katılımcılar

Nitel çalışma yürütmek için iyi örneklem seçmek en önemli teknik adımlardan biridir. “Doğru bir örneklem seçiminde ilk adım, mevcut zaman ve kaynaklarla ilişkilendirilecek olan sınırların belirlenmesidir” (Miles ve Huberman, 1994). Görüşme yapılacak kişilerin seçiminde, evreni temsil etme güçlerinden çok araştırma konusuyla doğrudan ilgili olup olmadıklarına bakılır (Neuman, 2014). Araştırmanın amacına uygun olarak nitel araştırmalarda kullanılan olasılıklı olmayan örnekleme türlerinden biri olan amaçlı örnekleme kullanılmıştır. Amaçlı örneklemin amacı, çalışmada çalışılan problemleri aydınlığa kavuşturacak derinlemesine zengin bilgi içeren durumların seçilmesidir (Başaran, 2017). Bu kapsamda amaçlı örnekleme yöntemleri pek çok durumda olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında yararlı olduğu (Yıldırım & Şimşek, 2005) için tercih edilmiştir. Araştırmanın örneklem seçiminde katılımcı çeşitliliğini sağlamak ve tam

kapsamlı bilgi almak adına müdür, müdür başyardımcıları ve müdür yardımcılarını araştırmaya dâhil edilmişlerdir. Ortaya konmak istenen amacın boyutları ile ilgili yeterli bilgiye, karar alma gücüne (pozisyonuna) ve bütünsel bakış açısına sahip olan kurum sözcüleri olarak yöneticilerinden yararlanılması durum araştırmalarında yaygın olarak kullanılan bir uygulamadır (Hüccetoğulları, 2018).

Araştırmanın tasarımının ana sınırları *durum çalışması* olarak belirlendiği için çalışma 2020-2021 eğitim-öğretim yılı Zonguldak il sınırları içinde görev yapan meslek liseleri okul yöneticileri ile sınırlanmıştır. Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğü için araştırmanın amacı, katılımcılara ulaşılabilirlik, zaman kısıtlamaları gibi unsurlar dikkate alınmaktadır. Araştırmada zaman kısıtına uymak ve geçerli, geçerlilik güvenilirlik düzeyine ulaşabilmek için başlangıçta 20 müdür 10 müdür yardımcısı toplam 30 okul yöneticisiyle görüşülmeye karar verilmiştir. Ancak 12'si erkek 4'ü kadın müdür, 1 müdür başyardımcısı ve 5 müdür yardımcısı toplam 22 farklı okul yöneticisi ile görüşülmüş, ulaşılmak istenen kavram ve süreçlerin tekrar etmeye başladığı aşama olarak tanımlanan *doyum noktasına* ulaşılmıştır.

Araştırmacının gözlemlerinden hareketle dikkat çeken hususlardan biri bazı katılımcıların görüşmeler esnasında ifadelerini son derece kontrolü kullanmış olmalarıdır. Ancak görüşmeler ilerledikçe katılımcıların kendilerini daha rahat ifade ettikleri görülmüştür. Görüşmenin ilerleyen sürecinde daha rahat konuşmaya başladığı için görüşme sona erip ses kaydı sonlandırıldığında da konuya ilişkin konuşmaya devam ederek daha samimi ve daha açık söylemlerde bulunmuşlardır. Bu durumda bu konuşmaların da görüşmeye eklenmesi konusunda katılımcılardan izin alınarak araştırmacı günlüğüne not edilerek analizler sırasında alınan bu notlar göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca görüşme gerçekleşikten hemen sonra ilk bir saat içerisinde yapılan görüşmeye ilişkin dikkat çeken noktalar ve gözlemler araştırma günlüğüne not edilmiştir.

Ayrıca araştırmanın çalışma grubuna katılacak olan okul yöneticilerinin araştırmaya gönüllülük esasına uygun şekilde seçilmesi ve samimiyetle katılmaları veri toplama sürecini daha kolay ve daha yararlı hale getirmiştir. Böylece yalnızca duruma ilgi duyan ve görüş bildirmek isteyen kişilerin katılmasına imkân sağlanmıştır. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

Cinsiyet	Kadın	4
	Erkek	18
Pozisyon	Müdür	16
	Başmüdür Yardımcısı	1
	Müdür Yardımcısı	5
Eğitim Durumu	Ön Lisans	1
	Lisans	19
	Yüksek Lisans	2
Mezun Olduğu Fakülte	Eğitim Fakültesi	4
	Fen-Edebiyat Fakültesi	6
	Diğer Fakülteler	12
Görev Yaptığı Okul Türü	Kız Meslek Lisesi	1
	Mesleki ve Tek. And. Lisesi	13
	Çok Programlı Anadolu Lisesi	6
	Endüstri Meslek Lisesi	2
Mesleki Deneyim	1-5 Yıl Arası	0
	6-10 Yıl Arası	3
	11-15 Yıl Arası	6
	16-20 Yıl Arası	9
	21 Yıl ve Üzeri	4

Tablo 1'de de görüleceği üzere katılımcıların çoğunluğu erkek, lisans mezunu ve müdürlerden oluşmaktadır. Görev yapılan okul bakımından ise en kalabalık grubu Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi mezunları oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışma tasarlanırken öncelikle nitel veri toplama araçlarından görüşme yöntemi kullanımı uygun görülmüştür. Araştırmada görüşme esnasında ortaya çıkan sorunların anlaşılabilmesi, görüşme yapılan katılımcının kendi özelinde birtakım yeni soruları ekleyip çıkarılabilmesi katılımcının düşünce ve deneyimlerinin daha ayrıntılı biçimde anlaşılabilmesi nedeniyle yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, araştırma için hazırlanan görüşme formunun daha esnek olmasını, gerekli durumlarda yeni sorular sorulabilmesini imkân tanımaktadır (Olgun, 2019). Ayrıca, ikincil veri toplama aracı olarak YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde bulunan tezlerden, akademik makalelerden, kaynak kitaplardan, sözlüklerden, süreli yayınlardan, dergilerden, internet ortamından ve Google akademik veri tabanındaki bilgilerden yararlanılmıştır.

Görüşme soruları hazırlanmadan önce, araştırma konusu ile ilgili ulusal ve uluslararası alanyazın taraması yapılmış, konuyla ilgili nitel ve nicel desenli çalışmalardan yararlanılmıştır. Alanyazın taraması ile çalışmaların kuramsal temelleri oluşturulup konu hakkında kapsamlı bilgilere ulaşıldıktan sonra, formda yer alması düşünülen maddeler belirlenmiştir. Görüşme formu ilk başta 7 maddeden ve 9 sonda sorudan oluşturulmuştur. Görüşme maddelerinin ve sonda sorularının meslek lisesi okul yöneticilerin Covid-19 Pandemi krizinde üslendikleri roller, yaşadıkları sorunları, öneri ve görüşlerini mümkün olduğu kadar açık ve net bir biçimde tanımlayabilecek nitelikte olmasına dikkat edilmiştir.

Bu maddelerin amaç, anlam ve kapsam açısından değerlendirilmesini yapmak amacıyla uzman görüşü alınmak üzere Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Eğitim Fakültesinde görev yapmakta olan iki öğretim üyesi ve uygulama yapılacak olan okullarda iki yönetici ile görüşülmüştür. Uzman görüşlerinden elde edilen veriler doğrultusunda araştırmacı tarafından soruların uygulugu, yeterliliği, açıklığı gibi açılardan yarı yapılandırılmış görüşme formu yeniden incelenmiş ve görüşme maddeleri altı soruya sonda sorular ise yediye düşürülmüştür. Gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra araştırmacı tarafından bir okul yöneticisiyle pilot uygulama çalışması yapılmıştır. Pilot uygulamasının, soruların anlaşılmayan yanlarının bulunup bulunmadığı test edilmiştir. Görüşmenin veri toplama açısından verimli geçmesi sonucunda görüşme formunda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Verilerin Değerlendirilme Süreci

Araştırmada metodolojik olarak veriler içerik analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Genelde nitel araştırma verilerin analizi içerik analizidir, zira alınan notların, yapılan görüşmelerin ve belgelerin içeriği analiz edilmektedir (Merriam, 2013). İçerik analizinin temel gayesi elde edilen bulguları açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. "İçerik analizinde var olan tümevarımcı analizde kodlama yoluyla verilerin altında yatan kavramlar ve bu kavramların birbiriyle olan ilişkileri ortaya çıkarmaktadır" (Yıldırım ve Şimşek, 2005). İçerik analizinde metin ya da metinler oluşan bir kümenin içindeki belli kelimelerin ve kavramların varlığı belirlenmeye çalışılır. Araştırmacılar bu sözcük ve kavramların anlamlarını, varlığını ve ilişkilerini belirler ve analiz ederek metinlerdeki mesaja ilişkin birtakım çıkarımlarda bulunur (Büyüköztürk, vd., 2013). Araştırma bulguları, görüşme soruları temele alınarak analiz edilmiştir.

Meslek lisesi okul yöneticileri ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt edilmiştir. Tüm görüşmelerde ses kaydı cihazının kullanılmasının nedeni araştırmanın analiz sürecinde oluşabilecek veri kaybının minimuma indirgenmesi gayesidir. Nitekim Karasar (1998)'a göre ses ve görüntü kaydının niteliksel bir araştırmada geçerlik ve güvenilirlik sağlamadaki en önemli tekniklerden biridir. Ses kayıtları insan beyninin duydukları algıladıkları ile birleştirildiğinde kapsamlı veriler elde edilebileceğini ifade etmiştir. Bu süreçte görüşmelerden elde edilen ses kayıtları dinlenip bilgisayar ortamında (Word programı) yazıya çevrilerek deşifre edilerek analize uygun veri metinleri (görüşme transkripti) haline dönüştürülmüştür. Böylelikle görüşmeye hem katılımcı hem araştırmacının odaklanılması sağlanmış ve not alma gibi bir sürecin dikkati dağıtması önlenmiştir. Ayrıca araştırmacı ses kaydını yazıya dönüştürürken verinin daha kapsamlı incelenmesine neden olmuş, cevapların analiz sürecini daha kolay hale getirmiştir.

Görüşmeler yazıya aktarılırken katılımcıların ifadeleri birkaç değişiklik dışında aynen korunmaya çalışılmıştır. Katılımcının kimliğini açık edecek ifadeler, yazım yanlışları, söyleşi hataları, okul isimleri düzeltilmiş veya yazıya geçirilmemiştir. Bu anlamda oluşturulan saha görüşmelerine ilişkin transkriptler (görüşmelere ilişkin veri metinleri) defalarca satır satır okunarak değerlendirilmiş ve kod listesi oluşturulmuştur. Kod listesi oluşturulurken görüşme sorularından ve saha görüşmesinden elde edilen veriler göz önünde bulundurularak

oluşturulmaya çalışılmıştır. Kodlama listesi tümevarımsal bir süreç izlenerek yapılmıştır. Araştırmacı, kod oluştururken katılımcıların ifadelerini hiç değiştirmeden ayrıntılı bir şekilde açık belirgin (manifest, in vivo) kodlama yöntemini kullanmıştır. Manifest, In-Vivo kodlar kod olarak araştırmacı tarafından oluşturulan sözcük ya da ifadeler yerine doğrudan katılımcının dilini kullanırlar” (Saldana, 2019). Böyle yapılmasının nedeni araştırmacının kişilerin deneyimlerinde ki asıl anlamları yakalama ihtimalinin daha olası olmasındandır). Manifest, In-Vivo kodlar katılımcı için önemli olanın ne olduğunu kavranıp kavranmaması konusunda önemli bir kontrol sağlayabilir. Araştırmanın analiz aşamasında ilk önce veriler kodlanırken kod rehberi oluşturulmuştur. Kodlama işleminden sonra elde edilen kodlar bir araya getirilerek ortak yönleri belirlenmiştir. Böylece elde edilen veriler ile araştırmanın kuramsal ve kavramsal çerçevesi göz önünde bulundurularak araştırmanın ana hatlarını oluşturacak kategoriler oluşturulmuştur. Kategoriler ortak fikirlerden oluşan ve birçok kodu içinde barındıran geniş bilgi üniteleridir (Çelik, Baykal & Kılıç, 2020). Araştırmada kategoriler oluşturulurken kategorilerin homojen olmasına, ayrıt edici, objektif olmasına, amaca uygun ve anlaşılır olmasına dikkat edilmiştir. Artık daha fazla kategori oluşturulmayacağı kanaatine varıldığında kategoriler bir tema altında toplanmıştır. Burada birbirine benzeyen veriler aynı kategoride ve temada birleştirilmeye özen gösterilirken aynı verinin başka temalarda kullanılmamasına dikkat edilmiştir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Verilerde tema oluşturulması veriyi kavramsallaştırıp bir üst boyuta taşınmasını sağlamıştır. Temaların oluşturulması analizin tümevarımsaldan tümdengelimine doğru gidişini sağlamıştır. Kategori ve tema oluşturma süreçlerinde çok hassas davranılmış, uzman görüşlerine sıkça başvurulmuş ve alanyazında daha önce yapılmış çalışmalardan faydalanılmıştır.

Elde edilen bulgular; belirlenen kodlar, kategoriler temalar ve katılımcıların cevaplarından birebir alıntı yapılarak yorumlanmıştır. Son olarak da verilerden elde edilen bilgiler çalışmanın sonuç bölümünde uygun şekilde değerlendirilmiştir. Verilerin analiz aşamasında herhangi bir bilgisayar programı kullanılmamış olup araştırmacı tarafından manuel olarak yapılmıştır. Ancak kodlar, kategoriler ve temalar oluşturulduktan sonra diyagram çizimleri için Draw.io uygulaması kullanılmıştır.

Araştırma Verilerin Toplanması ve Etik

Araştırmanın etik kurul onayı Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Senatosu Etik Komisyonu’ndan 04.10.2021 tarih 86518 sayılı azısı ile alınmıştır. Araştırmanın uygulamasına yönelik onayı Zonguldak Valiliği, İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden “E-45865702-605.01-20764557” sayılı yazılı olurun alınmasından sonra araştırmaya ilişkin veri toplama süreci başlamıştır. Görüşmeler araştırmacının kendisi tarafından yürütülmüştür. Görüşme yapılacak okul yöneticileriyle öncelikle telefonla ön görüşme yapılarak araştırmanın konusu ve amacı hakkında kısaca bilgi verilmiş ve çalışmaya katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu bildirilmiştir. Gönüllü olan okul yöneticilerine görüşme öncesinde araştırma hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Okul yöneticileri ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt edilmiştir. Ses kayıt cihazının kullanılmasına izin verilip verilmediği sorulmuş ve istediklerinde görüşmeyi sonlandırabilecekleri ifade edilmiştir. Katılımcılar ile görüşmede kaydedilen bilgilerin yalnızca bilimsel amaçlı kullanılacağı ve gizliliği konusunda katılımcı izin formu imzalanması karşılıklı güvenin sağlanmasında önemli bir faktör olmuştur.

Yapılan görüşmelerin sonunda tutulan kayıtların katılımcılar tarafından dinlenebileceği, gerektiğinde kayıtlardaki görüşlerin isteğe bağlı olarak kısmen ya da tamamen çıkarılabileceği belirtilmiştir. Böylece kayıt cihazının katılımcılar üzerinde yaratabileceği olumsuzluklar önlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca görüşme yapılan okul yöneticilerin isimleri etik kurallara uygun olarak (Y1, Y2, Y3...) şeklinde kodlar kullanılarak betimlenmiştir. Görüşme sürecinde katılımcıların sorulara verdikleri cevaplarda, araştırmaya karşı samimi oldukları gözlenmiş, görüşmeler karşılıklı saygı ve sevgi içerisinde yürütülmüştür. 22 katılımcı ile yapılan derinlemesine görüşmelerin yeterli doygunluğa ulaşması nedeniyle veri toplama süreci sonlandırılmıştır.

Araştırmada Kullanılan Geçerlik Güvenirlilik Stratejileri

Bu araştırmada elde edilen verilerin analizi sırasında farklı yöntem ve kaynaklardan sağlanan bilgilerin arasındaki ilişki ve tutarlılık incelenmiştir. Katılımcılardan elde edilen verilerin kodlanması iki araştırmacı tarafından yapılmıştır. Sonrasında ise kodlar karşılaştırılmıştır. Kodlayıcıların birlikte çalışmasıyla farklı belirlenen kodlar için tekrar uzlaşa sağlanarak ortak kodlar belirlenmiştir. Güvenirliğin sağlanabilmesi için bulgular doğrudan alıntılarla desteklenerek zenginleştirilmiştir. Araştırma sürecinde izlenen aşamalar ve bu aşamalarda uygulanan işlemler ayrıntılı bir biçimde sunulmuştur. Araştırmanın güvenirliliği için verilerin hangi koşullar altında ve nasıl yürütüldüğü detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik, nicel araştırmalardaki gibi sayısal ve istatistiksel verilere değil, inanılabilirlik, güvenilirlik, aktarılabirlik, doğrulanabilirlik, bağlanabilirlik gibi verilerin doğruluğuna, araştırmacının yetkinliğine dayanmaktadır (Bryman, 2004). Daha iyi bir güvenilirlik ve geçerliliğin sağlanabilmesi için, araştırma yürütülürken örneklemin yeterli büyüklükte seçilmesi, birden çok araştırmacı ile konunun ele alınması, çoklu kaynak ve çoklu görüşe başvurulmuştur.

Çalışmanın iç geçerliliğini sağlamak için; çalışmada kullanılmak üzere hazırlanan yanı yapılandırılmış görüşme formu ayrıntılı bir literatür taraması sonucu oluşturulmuş ve uygulama öncesinde uzman görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşlerinden elde edilen veriler doğrultusunda araştırmacı tarafından form yeniden incelenmiş ve gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra bir okul yöneticisiyle pilot uygulama çalışması yapılmıştır.

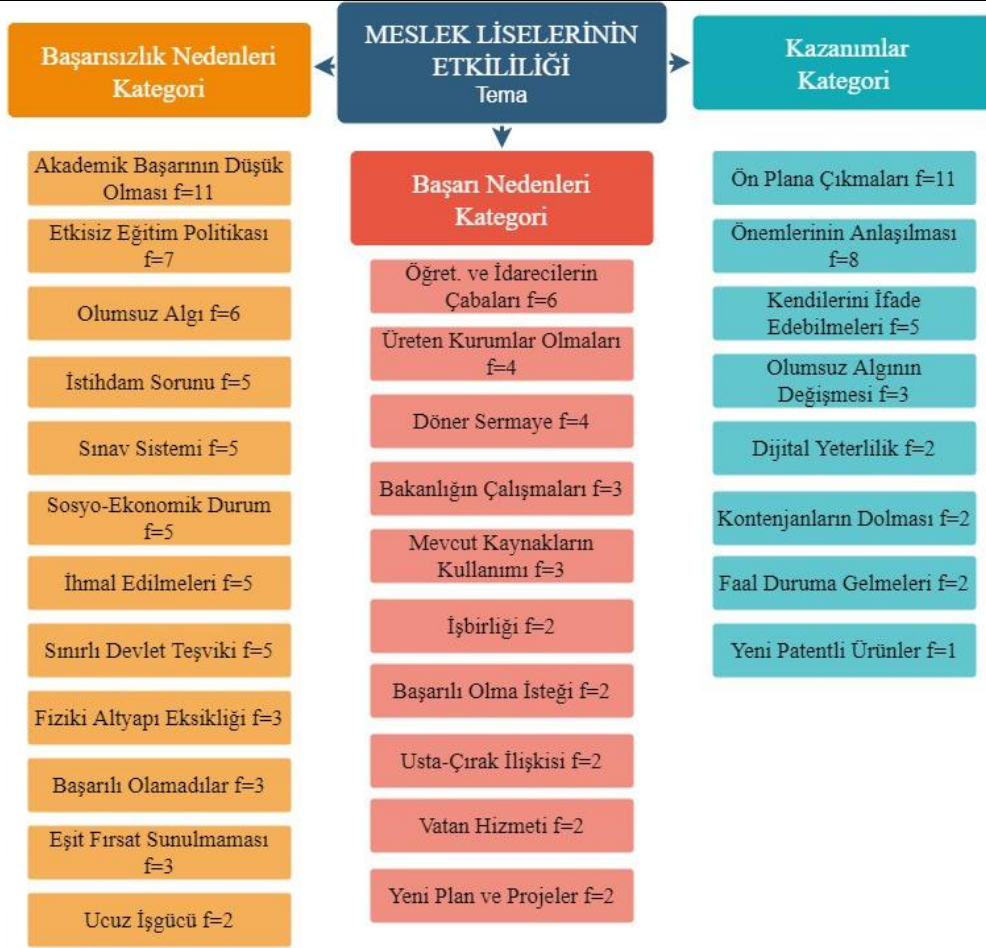
Meslek lisesi okul yöneticileri ile gerçekleştirilen yanı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt edilmiştir. Tüm görüşmelerde ses kaydı cihazının kullanılmasının nedeni araştırmanın analiz sürecinde oluşabilecek veri kaybının minimuma indirgenmesi gayesidir. Böylelikle görüşmeye hem katılımcı hem araştırmacının odaklanılması sağlanmış ve not alma gibi bir sürecin dikkati dağıtması önlenmiştir. Ayrıca araştırmacı ses kaydını yazıya dönüştürürken verinin daha kapsamlı incelenmesine neden olmuş, cevapların analiz sürecini daha kolay hale getirmiştir.

BULGULAR

Yapılan görüşme sonucu elde edilen verilerin analiziyle ortaya çıkan bulguların ışığında her alt problem için ayrı bulgular oluşturulmuştur. Bunlar veri analizi sonucunda ortaya çıkan kodlar, kategoriler ve temalar bağlamında değerlendirilmiştir. Kodlardan veya kodlar ile ortaya çıkan kategorilerden *pandemi sürecinde üretim, meslek liselerinin etkililiği, kriz yönetimi yaklaşımları* şeklinde üç tema altında yapılandırılmıştır.

Birinci Alt Probleme İlişkin Elde Edilen Bulgular

Meslek liselerinin, salgınla mücadeledeki katkıları ne olmuştur? alt problem durumuna ilişkin veriler üzerinden oluşturulan kodlar sınıflandırılarak *başarısızlığın nedenleri, başarı nedenleri ve kazanımlar* şeklinde üç kategori ortaya çıkmıştır. Bu üç kategoriden *meslek liselerinin etkililiği* temasına ulaşılmıştır. *Meslek liselerinin etkililiği* temasına ilişkin bulgular Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Meslek Liselerinin Etkililiği Temasına İlişkin Bulgular

Başarısızlık Nedenleri Kategorisine İlişkin Bulgular

Meslek liselerinin Covid-19 pandemi sürecinde *başarısızlık nedenleri* kategorisine ilişkin verilerden 12 kod bulunmuştur. f=11 okul yöneticisi meslek liselerinin genel olarak başarısız algılanmasının nedenini, akademik başarıları düşük olan öğrencilerin kümelendiği okullar olmasından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Bir okul yöneticisinin akademik başarısının düşüklüğü yönündeki açıklamaları aşağıdaki gibidir:

Y3: "Meslek liselerinin başarısızlığın temel nedeni bu okullara gelen öğrencilerin başarı ortalamalarının düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Öğrencilerin büyük bir bölümü meslek lisesine neden geldiklerini bile bilmiyor. Başarı ortalamaları düşük öğrenciler meslek liselerine yönlendiriliyor. Başarı ortalaması yüksek olan öğrenciler fen liselerini ya da anadolu liselerini tercih ediyor. Ne yazık ki meslek liselerine atfedilen ve oluşturulan değer bu. Böylelikle Türkiye’de mesleki teknik eğitimin sonuçları istenen düzeyde olmuyor. Akademik teknik eğitim hedefine ulaşamıyor."

Yedi okul yöneticisi meslek liselerinin başarısızlığının temel nedeninin eğitim politikasından kaynaklandığını 2012’de katsayı uygulamasının kaldırılmış olması meslek lisesi mezunlarının yükseköğretime geçişlerinin önünü kapattığını belirtmişlerdir. Altı okul yöneticisi meslek liseline yönelik olumsuz bir algı olduğunu vurgulamışlardır. Beş okul yöneticisi meslek liselerinin başarısızlığın temel nedeninin ülkemizde öğrencilere yeterli istihdam sağlanamamış olması, öğrencilerin gelecekle ilgili belirsizlik ve gelecek kaygısından dolayı kendilerine hedef belirleyemediklerini dile getirmişlerdir. Beş okul yöneticisi merkezi sınavların rekabetçi ve test usulü olması başarısızlığı tetiklediğini, sınav sisteminin değişmiş olması meslek liselerini geriye attığını ifade etmişlerdir. Ayrıca meslek lisesi öğrencisi üniversite giriş sınavında kendi alanında bir lisans programını tercih ettiği takdirde iyi bir ek puan verilmesi gerektiği önerilmiştir. Bir okul yöneticisinin sınav sistemi işle ilgili görüşü şu şekilde olmuştur:

Y16: "Bizim ülkede meslek liseleri üvey evlattır. Üvey evlattır çünkü teknik resim dersinin üniversite giriş sınavında önemli olduğunu duydumuz mu? Duymadınız. Fen lisesi veya anadolu lisesi öğrencisi malzeme

bilgisi dersi görür mü? Görmez. Peki, bizim çocukta Biyoloji dersi görüyor mu? Görmüyor. Ama üniversite giriş sınavında Biyoloji dersinden sorumlu tutuluyor. Bu çocuklara üniversite giriş sınavlarında ek puan veriliyor mu? Verilmiyor. Görmediği derslerden sınava giriyor ve biz bu çocuktan başarı bekliyoruz. Nasıl olacak? Bu çocukların yükseköğretim geçiş sınavlarında önleri açılmalı ve dört yıl boyunca aldığı derslerden sorumlu tutulmalı. Bu okullardan mezun olan öğrenci kendi alanından bir bölüme gitmek istediğinde ek puan veriliyor mu? Oda yok. Bu okullar önemseniyorsa öğrencilerimize ek puan verilmeli. Makine alanından mezun bir öğrenci yükseköğretimde makine mübendisi bölümine gitmek istediğinde ek puan verilmeli. Bu sınav sisteminde meslek lisesi öğrencisi fen lisesi, anadolu lisesi öğrencisiyle yarışıyor.”

Beş okul yöneticisi meslek liselerine gelen öğrencilerin sosyo-ekonomik yönden dezavantajlı ailelerin çocukları olduğu, eğitimle hiçbir ilgisi olmayan, risk altında olan, anne-baba ayrı dağınık aile çocukları olduklarını ifade etmişlerdir. Bir okul yöneticisinin konu ile ilgili görüşü aşağıdaki gibidir:

Y9: “260 öğrencimiz var. Bu öğrencilerin 220’si meslek lisesi öğrencisidir. Burası çok programlı bir lise çok programlı olduğu gibi aynı zamanda çok problemlidir. Genelde bu çocuklara ya büyük babaları ya da büyük anneleri bakıyor. Yani bu öğrenciler parçalanmış aile çocukları. Anne baba ayrılmış ya da vefat etmiş. 220 öğrencinin % 50-60’a varan oranı bu durumda sağlıklı aile ilişkisine sahip olmamaları, onları destekleyecek, onlara doğru rol model olabilecek kimselerinin olmaması bu çocukların akademik başarılarına olumsuz yansıyor.”

Beş okul yöneticisi eskiden meslek okullarının önemli olduğunu ancak günümüz eğitim sistemi içerisinde meslek liselerinin ihmal edilmiş olmalarına, mesleki eğitime gereken önemin verilmemesine değinmişlerdir. Meslek liselerine akademik yönü yetersiz öğrencilerin bir mesleği olsun, Türkiye’nin ara eleman ihtiyacını karşılayan, işgücü çıkartı yetiştiren kurumlar mantığıyla bakıldığını ifade etmişlerdir. Bir okul yöneticisi konu ile ilgili görüşünü şu şekilde belirtmiştir:

Y15: “Mesleki eğitim abilik kültüründen gelen okullarımızdır. Ülkemizde kökleşmesi ve önemsenmesi gerekirken bu okullar ihmal edilmektedir. Covid süreci bizlere meslek liselerinin ne denli önemli olduğunu ülke kalkınmasını sağlama noktasında mihenk taşı olduğunu göstermiştir. Covid-19 krizi meslek liselerinin acil emniyet sibou gibi olduklarını, tehlike anında çekilebilecek bir kol olduklarını gösterdi.”

Beş okul yöneticisi meslek lisesi öğrencilere verilen devlet desteğinin yeterli olmadığını 12. Sınıf öğrencilerine verilen devlet katkısı ödeneğinin dokuzuncu sınıftan itibaren tüm öğrencilere verilmesi, özel meslek liselerine verilen teşvikin devlet okullarına da sağlanması gerektiğini belirtmişlerdir. Üç okul yöneticisi meslek liselerinin fiziki ve teknik altyapılarının, teknolojik donanımlarının yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Üç okul yöneticisi Covid-19 pandemi sürecinde meslek liselerinin aslında medyada yansıtıldığı gibi başarılı olmadıklarını belirtmişlerdir. Oluşturulan bu yanlış algının reelde meslek liselerinin niteliğini daha da düşürdüğünü bu uygulamaların kısa vadeli planlar olduğunu, göz boyamaktan başka bir işe yaramadığını, ileriye yönelik olmayan ucuz bir siyasi politika olduğunu ifade etmişlerdir. Bir okul yöneticisinin konu ile ilgili görüşü şu şekildedir:

Y14: “Covid-19 sürecinde meslek liselerinin bu şekilde kullanılmasının başarı olarak adlandırılmaması konusunda tereddütteyim. Ucuz iş gücü hesabıyla yapılmış uygulamalar olduğunu düşünüyorum. Eğer çocuklara ucuz işgücü olarak bakıyorsanız okullarda maske yapımı evet başarıdır. Çünkü siz özelden yaptırabileceğiniz bir maskeyi okullarda ucuz yaptırdınız. Ben bir meslek lisesi müdürü olarak bunun çok büyük bir başarıymış gibi lanse edilmesine karşıyım. Belli altyapısı ve donanımı olan okullarda örneğin üretim kapasitesi olan bir giyim bölümünde maske üretmek demek üretime katkıda bulunmak mıdır? Ben farklı bakan bir okul müdürüyüm ve şöyle diyorum “ucuz işgücü” Bu uygulamalar benim öğrencime bir şey kazandırmıyor ki. Benim öğrencimin en aktif olması gerektiği bir zamanda, kalk sen ucuz işgücü olsun diye maske ürettir ya da dezenfektan ürettir. Çağdaş küresel anlamda düşünecek olursak meslek lisesi öğrencisinin farklı alanlarda kendilerini geliştirmesi gerekirken, Nanoteknoloji ile ilgilenmesi gerekirken. Teknolojik ve endüstriyel üretim alanlarında bir sürü kazanım elde etmesi gerekirken tutup ta bu çocuk maske üretmiş aaaa ne güzel işte çok üretkeniz ve ülke teknolojisine, ülke ekonomisine katkıda bulunduğunuz diye düşünmek çok yanlış. Ben bunları yanlış buluyorum ve bu uygulamalara ucuz bir siyaset diyorum. Nitelsiz ilkökul mezunu birini de oturtun onlarda maske üretir. Ben bu durumu ülkenin kalkınması adına ya da meslek liselerinin gelişmesi adına bir artı değer olarak görmüyorum.”

Üç okul yöneticisi ülkemizde okul çeşitliliğinden dolayı meslek lisesi öğrencisine eşit fırsatlar sunulmadığını belirtmişlerdir. Meslek lisesi öğrencisinin mezun olabilmesi için haftanın üç günü staja gitmek zorunda olması gibi diğer öğrencilerden daha çok sorumluluklarının olduğunu vurgulamışlardır. Bu durumun üniversite giriş sınavında yarışılan öğrenciler arasında meslek lisesi öğrencilerinin dezavantajlı duruma

düşükleri belirtilmiştir. Böylesi yanlış bir uygulama sonucu toplumsal eşitlik, sosyal adalet gibi işlevlerin bir kenara bırakıldığını ve ülke genelinde fırsat eşitsizliğini körüklediği ifade edilmiştir. İki okul yöneticisi meslek lisesi öğrencisine ucuz işgücü çıktısı olarak bakıldığını bireylerin eğitim hakkının kullanıldığı kurumlar değil de itaatkâr ara eleman yetiştiren kurumlar olarak görüldüğünü belirtmişlerdir.

Başarı Nedenleri Kategorisine İlişkin Bulgular

Meslek liselerinin Covid-19 sürecinde *başarılı olma nedenleri* kategorisine ilişkin verilerden 10 kod bulunmuştur. Altı okul yöneticisi Covid-19 pandemi sürecinde meslek liselerinin ihtiyaç anında yaptıkları üretimlerle ön plana çıkmalarının nedeni öğretmen ve yöneticilerin özverili çalışmaları sonucu elde edilmiş başarı olduğunu ifade etmişlerdir. Dört okul yöneticisi meslek liselerinin en büyük artısının üretim odaklı okullar olmasından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Bu okulların üretim potansiyellerinin artırılması gerektiği üzerinde durmuşlardır. Bir okul yöneticisinin konu ile ilgili görüşü şu şekilde olmuştur:

Y4: "Bence meslek liselerinin olması gereken yönünü gördük. Yani üreten kurumlar olduğunu gördük. Bu süreçte Kimya bölümü öğrencilerinin ürettikleri dezenfektan olsun, yüzey temizleyicileri olsun yaptıkları üretime bağlı olarak çocukların kendilerine özgüven duygusunun geldiğini gördük. Bu sayede meslek liselerinin disipline edilebildiğini, fişat verirse ülke için çok şey yapabileceklerini gördük. Yani kısaca sabada olması gerekeni gördük."

Dört okul yöneticisi Covid-19 sürecinde üretim yapan okulların döner sermaye kapsamında ve tam donanımlı okullar olmalarından kaynaklandığını bu durumun öğrencilerin uygulama becerilerini arttırdığı ve azda olsa maddi destek sağladığını belirtmişlerdir. Üç okul yöneticisi bu süreçte meslek liselerinin başarılı olmasının en önemli nedenini bakanlarımızın özel sektörü iyi bilmeleri ve bu süreçte uyguladıkları başarılı piar çalışmalarından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Bir okul yöneticisinin konu ile ilgili açıklamaları şu şekildedir:

Y10: "Meslek liselerinin Covid-19 da öne çıkmasının nedeni şu anki Milli Eğitim Bakanı, Bakan Yardımcısı ve Daire Başkanlarımızdır. Bu dönemde meslek liselerine çok önem verdiler. Çünkü ülkenin gelişimi için üretim gerekli. Bu süreçte çoğu yerde üretim durmuştu. Ama meslek liseleri üretime devam etti. Maske üretti, dezenfektan üretti, çamaşır suyu üretti, patentli üretiler üretti. Meslek liseleri için şunu söyleyebilirim. Meslek liseleri bir yıldızdı ama üzeri tozlanmıştı. Covid-19 sürecinde Milli Eğitim Bakanlığı sadece elinin tersiyle bu tozu alarak meslek liselerinin parlamasına neden oldu."

Üç okul yöneticisi bu süreçte meslek liselerinin mevcut kaynaklarının kullanılabilmesinin anlaşıldığını dile getirmişlerdir. İki okul yöneticisi meslek liselerinin başarılı olmak istediklerini pandemi döneminde herkesin elinden geleni yaptığını belirtmişlerdir. İki okul yöneticisi meslek liselerinde öğretmen öğrenci ilişkisinin çok yoğun yaşandığının usta-çırak ilişkisinden kaynaklı sınıflarda güzel bir etkileşim ve iletişim kurulduğunu belirtmişlerdir. İki okul yöneticisi pandemi sürecini vatan hizmet olarak gördüğünü dile getirmişlerdir. Bir okul yöneticisi görüşünü şu şekilde belirtmiştir:

Y1: "Meslek liseleri Çanakkale Savaşında olduğu gibi "söz konusu vatansa gerisi teferruat" anlayışıyla bu işi üstlendiler. Eğer meslek liselerimiz olmasaydı temizlik ürünleri, maske ya da diğer ihtiyaç duyulan ürünlerde kesinlikle piyasada bulunmayacaktı. Bizim şuan bir liraya aldığımız maskeleri 45-50 liraya alamayacaktık. Nitekim pandeminin ilk dönemlerde öyle de oldu. O dönemde eczacılar bile maske bulamadı. Ama bizler bu dönemi vatana hizmet olarak gördüğümüz için çocuklarımız, öğretmenlerimiz, müdür yardımcılarımız bu işi benimseyerek ve gönülden yaptılar. Çok şükür ülkemizin ihtiyaçından fazlasını üretilip yurt dışına ihracat yaptık."

İki okul yöneticisi son zamanlarda bakanlığın meslek liselerini güçlendirmek adına pek çok yeni plan ve proje başlattıklarını ifade etmişlerdir.

Pandemi Sürecinin Kazanımları Kategorisine İlişkin Bulgular

Kazanımlar kategorisine ilişkin verilerden sekiz kod bulunmuştur. f=11 okul yöneticisi meslek liselerinin Covid-19 pandemi sürecinde acil ihtiyaç duyulan sağlık ürünlerini üretmeye başlamalarıyla ülke geneline çok büyük katkı sunduklarını, yaptıkları üretimler ile ön plana çıktıklarını ifade etmişlerdir. Sekiz okul yöneticisi meslek liselerinin pandemi sürecine sağladıkları katkılarla ülkenin kalkınması, zenginleşmesi ve gelişmesi açısından ne denli önemli kurumlar olduklarının anlaşıldığını ifade etmişlerdir. Bir okul yöneticisinin pandemi sürecinde meslek liselerinin önemini anlaşıldığı ile ilgili görüşleri aşağıdaki gibi olmuştur:

Y2: "Meslek liseleri tüm dünyada olduğu gibi ülkenin gelişmesi, sanayi alt yapısının oluşabilmesi için gerekli insan kaynağını yetiştiren önemli kurumlardır. Ülkemizde de aslında meslek liselerinin önemli bir yeri var. Fakat bazen okullarımıza verilen ehemmiyet ve imkânlar sıkıntılı olabiliyor. Toplum olsun politikacılar olsun özellikle bu pandemi döneminde meslek liselerinin ne denli önemli olduğunu bir kere daha hatırladı."

Beş okul yöneticisi pandemi sürecinde meslek liselerinin kendilerini ifade edebilme fırsatını yakaladıklarını, bu okulların mevcut kaynaklarının daha etkin kullanılmaya başlandığını belirtmişlerdir. Üç okul yöneticisi bu sürecin meslek liselerine karşı olumsuz algının biraz da olsa değişmiş olduğunu vurgulamışlardır. İki okul yöneticisi pandemi sürecinde gerek öğrencilerin gerekse öğretmenlerin dijital yeterliliklerini arttırdığını özellikle öğretmenler dijital eğitimde kendilerini çok hızlı geliştirdiklerini ifade etmiştir. İki okul yöneticisi pandemi sürecinde meslek lisesinde yapılan üretim ve üretim yapan okullar için uygulanan piar çalışmalarını, okul kontenjanlarına olumlu yönde yansıdığını belirtmişlerdir. Bir okul yöneticisi kontenjanların olumlu yönde etkilenmesine ilişkin görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

Y18: “Bu durum meslek liselerine karşı bakışı biraz değiştirdi. İnsanlar meslek liselerinin donanımlarının farkına vardı. Meslek liselerinin akademik yönü zayıf bir çocukların kolaylıkla geçebilecekleri okullar olması yerine oralarda nelerin yapılabildiği görüldü. Bu durum bize sirayet etti gerçekten. Bu yıl kontenjanlarımız doldu. Bir anda meslek liselerine müthiş bir talep oldu.”

Bir okul yöneticisi pandemi sürecinde atıl durumda olan birçok bölümün kendini yeni şartlara revize ederek faal hale geldiğini belirtmiştir. Bir okul yöneticisi Covid-19 sürecinde meslek liseleri okul yöneticileri öğretmen ve öğrencileri büyük bir özveri ile çalışarak yalnızca pandemide acil ihtiyaç duyulan ürünleri üretmekle kalmadıklarını AR-GE çalışmalarıyla yeni pek çok patentli ürün ürettiklerini, üretim kapasitelerini arttırdıklarını şu şekilde belirtmiştir:

Y11: “Bundan sonraki süreçte yalnızca maske ve dezenfektan üretiminde kalmayacak birçok alanda yeni çalışmalar yapılacaktır. Ülke genelindeki okullara baktığımızda meslek liselerinde birçok alanda yeni üretimler yapıldı. Maske makinesi, ultravele ışınlarıyla dezenfekte yapan makineler, temizlik robotları üreten okullarımız oldu. Covid-19 döneminde yanılmıyorsam 50-60 meslek lisesi yeni patent aldı.”

İkinci Alt Probleme İlişkin Elde Edilen Bulgular

Covid-19 pandemi sürecinde meslek liselerinde üretim için potansiyel nasıl yaratılmıştır? Alt problem durumuna ilişkin elde edilen verilerden oluşturulan kodlar sınıflandırılarak üretim mekanizması ve üretim engelleri şeklinde iki kategori ortaya çıkmıştır. Kategorilerden pandemi sürecinde üretim temasına ulaşılmıştır. Pandemi sürecinde üretim temasına ilişkin bulgular Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2. Pandemi Sürecinde Üretim Temasına İlişkin Bulgular

Üretim Mekanizması Kategorisine İlişkin Bulgular

Pandemi sürecinde meslek liselerinde *üretim mekanizması* kategorisine ilişkin verilerden 10 kod bulunmuştur. f=20 okul yöneticisi Covid-19 pandemi sürecinde gerek bakanlığın katkılarıyla gerekse okulun kendi çabasıyla ihtiyacı olan her öğrencinin teknolojik araç gereç ve internet ihtiyaçlarının karşılandığını belirtmişlerdir. f=11 okul yöneticisi Covid-19 pandemiyle mücadelede acil ihtiyaç duyulan ürünlerin üretimine kendi imkânları dâhilinde katkı sunmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bir okul yöneticilerinin pandemi sürecinde üretime ilişkin katkılarını şu şekilde belirtmişlerdir:

Y11: “Bizler sürece birkaç alanda katkı sunduk. Maske ve tulum üretimi yaptık. Yiyecek içecek alanı öğretmen ve öğrencilerimizle bir ay boyunca günlük 150 hastane personeline aperatif yiyecek içecek ve kumanyalar hazırladık. Aynı şekilde Bülent Ecevit Üniversitesi ile yaptığımız protokol kapsamında hastane çalışanlarına her gün 2 bin 3 bin adet maske ürettik.”

Yedi okul yöneticisi pandemi sürecinde meslek liselerinde yapılan üretim seferberliğine okul yöneticileri, öğretmen ve öğrenciler taşın altına ellerini koyarak gönüllü destek verdiklerini vurgulamışlardır. Üretim konusunda kimseye baskı uygulanmadığını yöneticisinden temizlik görevlisine kadar çalışmak isteyen herkesin bu işi elbirliği ile üstlendiğini belirtmişlerdir. Bir okul yöneticisinin gönüllü çalışmaya ilişkin görüşü aşağıdaki gibidir:

Y8: “Okulumuzdaki altı bölüm ile üretim seferberliğine katıldık. Fakat o dönemlerde insanlar benüz aşu olmadığından ve salgının okulda yayılma riski olduğundan tam kapasite ile çalışamadık. Pandemi sürecinin ilk günlerinde tam kapasite ile çalışmamız pek mümkün değildi. Gönüllü öğretmenlerimiz ve gönüllü öğrencilerimiz dönüşümlü olarak okula geldi. % 20-30’luk bir kapasite ile çalışmalarımızı sürdürdük.”

Üç okul yöneticisi pandemiyle mücadele sürecinde bir okulun üretim yapılabilmesi için kurum kapasitesinin yüksek olması, teknik donanım ve fiziki altyapının yeterli olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bir okul yöneticisinin konu ile ilgili görüşü şu şekildedir:

Y11: “Öncelikle bir okulun üretim yapılabilmesi için teknik ve fiziksel altyapının, kurum kapasitesinin yüksek olması gerekiyor. Bizim kurumsal kapasitemiz iyiydi. Okulumuzda üretim yaparken insan kaynağımız olan öğrenci ve öğretmenlerimiz vardı. Bir diğer unsur üretim yapabilecek atölyelerimiz ve yiyecek içecek alanında yetkin öğrencilerimiz vardı. Bunların tümü bizim için artı değer oldu. Hadi şimdi maske üretimi için atölye kuralım dersek en az 4-5 ay gerekiyor. Bu da süreci uzattıkça uzatıyor. Bizim kurum kapasitemiz yani altyapımız ve insan kaynağımız olduğu için bu işi üstlenebildik ve başarılı olduk.”

Üç okul yöneticisi pandemiyle mücadele sürecinde üretim yapma nedenlerini topluma karşı sorumluluk bilinci olduğunu bu konuda öğrencilere farkındalık ve sosyal bilinç kazandırdıklarını belirtmişlerdir. Bir okul yöneticisi topluma karşı sorumluluk bilinci ile ilgili görüşleri şu şekilde olmuştur:

Y12: “Biz hep söylüyoruz devlete karşı borçlu, millete karşı hizmetkârız diye. Ülke olarak, insanlık olarak zor bir süreç geçirdik. Dünyanın bilmediği bir hastalıkla boğuşuyorsun böyle bir durumu ilk defa görüyor sonucun ne olacağını bilmiyorsun. Okulumuzun kaynakları vardı. Bu kaynaklarımızı toplumun hizmetine sunmaya çalıştık. Bu işi ücret ya da ödül kaygısıyla yapmadık. Kendimizi topluma karşı sorumlu hissettüğümüz için projeye dâhil olduk. Öğrencilerimize farkındalık kazandırdık. Okul olarak bu işin hazını aldık ve çok mutlu olduk.”

Üç okul yöneticisi pandemi sürecinde üretim faaliyetleri kapsamında EBA TV yayınlarında ve daha sonraki dönemlerde kullanılmak üzere MEB’in Mesleki ve Teknik Müdürlüğüne iller bazında ders içerikleri video hazırlama projesine dâhil olduklarını belirtmişlerdir. Okullarında görev yapan meslek öğretmenlerinin bu uygulamalı ders içerikli videoların hazırlanma sürecinde görev alarak sürece katkı sunduklarını belirtmişlerdir. İki okul yöneticisi üretimin ilk günlerinde çok yavaş ilerlediklerini bu süreçte çok zorlandıklarını ancak ilerleyen süreçte endüstriyel otomasyon sistemine geçilmesiyle seri üretime geçerek üretim potansiyellerini 4-5 kat artırdıklarını belirtmişlerdir. İki okul yöneticisi pandemiyle mücadelede üretim doğrultusunda kaymakamlıktan, belediyelerden ve İl MEM üst yöneticilerinden çok büyük destekler aldıklarını belirtmişlerdir. Bir okul yöneticisi MEB’in üretim desteğine ilişkin görüşü şu şekildedir:

Y13: “Bakanlık pandemi sürecinde altyapısı ve insan kaynakları olan meslek liselerini üretim yapabilmeleri için destekledi. Bakanlık bu süreçte elinden geleni yaptı. Tabi dünyayı etkileyen bir pandemi. Bu süreç yalnızca bize özgü bir durum değil, pek çok ülke bu süreçten olumsuz etkilendi.”

İki okul yöneticisi pandemi sürecinde uygulanan uzaktan eğitim faaliyetinin neredeyse her bireye her eğitim paydaşına teknoloji kullanımında olumlu katkılar sağladığını dile getirmişlerdir. İki okul yöneticisi pandemi ile mücadele seferberliğine öğretmenlerin ve görevli diğer personellerin milli bir şuur içinde üretim sürecine katıldıklarını ifade etmişlerdir. Bir okul yöneticisi konu ile ilgili görüşünü şu şekilde dile getirmiştir:

Y12: “Pandemi tedbirleri nedeniyle okullar kapandığında ben şöyle düşündüm. Bizler bugüne kadar aldığımız eğitimi belki de bu günler için aldık. Bu günler için devlet bizleri yurtlarda tuttu. Hepimize burs verdi. Hepimize kredi verdi. Belki de bu günler için öğretmen olduk. Bu günler için her zamankinden daha fazla çalışmamız gerek dedik. Arkadaşlarda da bu milli şuur vardı. Hepsi ülkesini seven, alanında profesyonel öğretmenler. Üretim teklifini sunduğumuzda, sağ olsunlar hepsi de biz varız dediler.”

Üretim Engelleri Kategorisine İlişkin Bulgular

Pandemi sürecinde meslek liselerinde üretim engelleri kategorisine ilişkin verilerden üç kod bulunmuştur. f=11 okul yöneticisi Covid-19 pandemiyle mücadelede üretim yapamamalarının nedeninin okullarında yeterli donanım ve altyapıya sahip olmamalarından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Beş okul yöneticisi üretim için uygun alan ve dallarının olmadığını belirtmişlerdir. Üç okul yöneticisi okullarında döner sermaye işletmesi bulunmadığından sınırlı ekonomiye sahip olmalarından kaynaklı Covid-19’la mücadele sürecinde ihtiyaç olunan malzemeleri üretemediklerini belirtmişlerdir. Ancak bu süreçte herkes bir şeyler yapma sorumluluğu hissetmiş sürecin daha az zararlı ve daha kolay atlatılması adına üretim yapan okullara ekonomik destek ve personel desteği bağlamında katkı sunmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. İki okul yöneticisinin konu ile ilgili görüşü şu şekildedir:

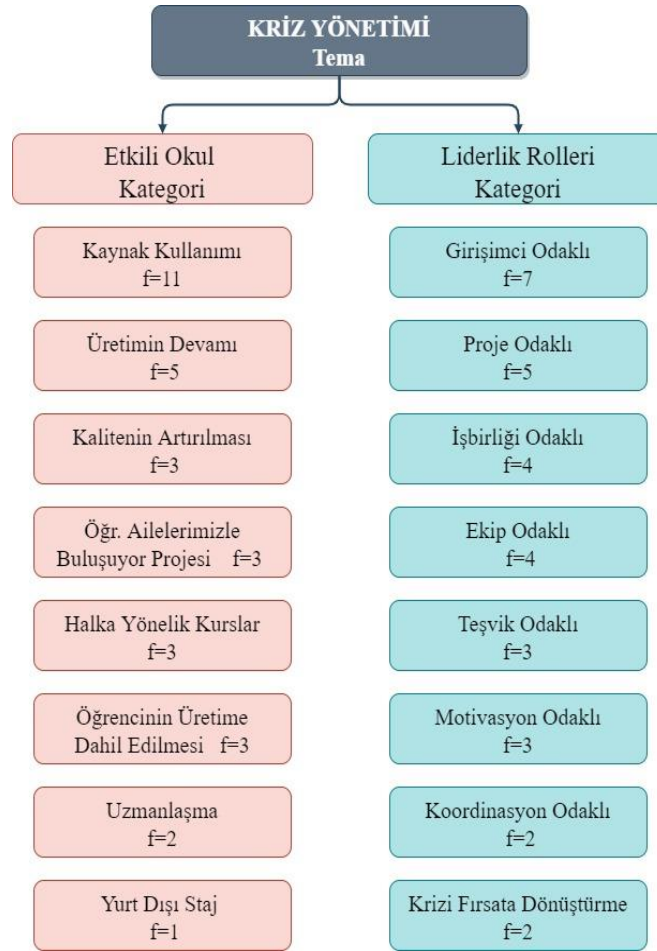
Y9: “Bizim üretim yapabilecek alanımız ve altyapımız yok. Küçük çaplı bir okul olduğumuz yeterli donanım ve altyapımız olmadığından üretim yapmadık. Bu pandemi döneminde ihtiyaç duyulan ürünler maske siperlik ya da buna benzer şeylerdi. Kendi imkânlarımız doğrultusunda çevreyi duyarlandırmak adına el broşürleri dağıtma, gelenlere ateş ölçümü gibi çalışmalarımız oldu. Ama üretim yapacak alt yapımız yoktu.”

Y4: "Okulumuzun üretim sürecine katılamamasının nedeni yeterli altyapı ve donanımımızın olmamasından kaynaklanıyor. Öğrencilerimizin büyük bir çoğunluğu köylerden geliyor. Pandemi sürecinde taşınabilir eğitim yoktu. Çocuklarımız bu süreçte okula gelemediler. Üretim sürecine katkı sağlayacak bölümlerimiz olmadığımızdan üretime katkıda bulunamadık."

Bazı meslek liselerinin üretime dâhil olamama nedenleri, bu okullarda donanın ve altyapının yetersiz olması, üretim için gerekli teknik ve beşeri kaynakların yetersiz olmasından kaynaklanmıştır. İhtiyaç duyulan malzemelerin üretimini sağlayacak alan ve dalların bu okullarda olmamasından dolayı üretim yapamadıkları görülmüştür.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Elde Edilen Bulgular

Meslek liselerinde Covid-19 ile mücadelede kriz yönetimi yaklaşımları nelerdir? alt problem durumuna ilişkin elde edilen verilerden kodlar bulunmuştur. Oluşturulan bu kodlardan sırasıyla *etkili okul* ve *liderlik rolleri* şeklinde iki kategori ortaya çıkmıştır. Bu kategorilerden kriz yönetimi temasına ulaşılmıştır. Kriz yönetimi temasına ilişkin bulgular Şekil 3'te sunulmuştur.

Şekil 3. Kriz Yönetimi Temasına İlişkin Bulgular

Etkili Okul Kategorisine İlişkin Bulgular

Covid-19 pandemi sürecinde meslek lisesi okul yöneticilerinin kriz yönetimi becerilerinde *etkili okul* kategorisine ilişkin verilerden sekiz kod bulunmuştur. Bu kodlar analiz edildiğinde görüşme yapılan f=15 okul yöneticisi Covid-19 sürecinde üretime katkı adına okulun mevcut kaynak ve imkânlarını kullanarak ellerinden geleni yapmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bir okul yöneticisinin okulun mevcut kaynaklarının kullanımına ilişkin görüşleri aşağıdaki gibidir:

Y13: "Bu süreçte ne yapabiliriz okul imkânlarımızı nasıl değerlendirebiliriz diye düşündük. Müdür yardımcımızın Kimya öğretmeni olması bizim için büyük bir avantajdı. Ben de koşturmayı, çalışmayı, üretmeyi seviyorum. Öğrencilerimize ne katabiliriz sürece nasıl bir katkımız olur düşüncesiyle Kimya alanı öğretmenlerimizden dezenfektan ve temizlik malzemeleri üretim fikri ortaya çıktı. Öncelikle yüzey dezenfektanıyla

başladık. Sonra el dezenfektanı, çamaşır suyu, sıvı sabun şeklinde devam etti. İlk başlarda okulumuzun ihtiyaçlarını karşılamak için işe koyulmuştuk. Sonrasında çevremizdeki okullara yardım etmeye başladık, en son temizlik ürünleri markamız olduk ve tüm Batı Karadeniz'in temizlik ve dezenfektan ihtiyacını karşılamaya başladık."

Görüşmeye katılan beş okul yöneticisi bundan sonra ki süreçte üretime devam edeceklerini ifade etmişlerdir. Üretimin devamı konusunda bir okul yöneticisinin görüşü aşağıdaki gibi olmuştur:

Y17: "Bundan sonra üretime her koşulda devam edeceğiz. Meslek liselerini daha işlevsel hale getirmesi ve öğrencilerin okula isteyerek seveerek gelebilmesi için döner sermayenin çalışması gerekiyor. Bizim hedefimiz okulun döner sermayesi çalışmasını sağlamak. Üretime katılan her öğrenci asgari ücret tutarında ücret alabilsin. Özellikle pandemi döneminde yaşanan ekonomik sıkıntılardan dolayı çocukların bu kazançla ailelerine katkı olacağını düşünüyorum. Ayrıca çocuklar döner sermaye işlerini yaparken mesleklerinde deneyim kazanmış oluyorlar."

Üç okul yöneticisi meslek liselerinin kalitesinin artırılmasına yönelik çalışmalar yaptıklarını ifade etmişlerdir. Görüşmeye katılan üç okul yöneticisi pandemi sürecinde üretim yapamadıklarından, öğrencilere çevrelere duyarlılık ve sosyal sorumluluk bilinci kazandırmak adına meslek lisesi öğrencileri ailelerimizle buluşuyor projesi kapsamında bir takım faaliyetlerde bulduklarını belirtmişlerdir:

Y10: "Okulumuzda Covid-19 sürecinde toplum hizmeti kapsamında bir takım faaliyetlerimiz oldu. Sosyal sorumluluk projelerimiz, meslek lisesi öğrencileri ailelerle buluşuyor etkinliğimiz var. Covid-19'la mücadele sürecinde hemşirelik bölümü öğretmenlerimiz gözetiminde sağlık takibini yaptığımız yaşlılar oldu. Tansiyonunu ölçtüğümüz, ateşini ölçtüğümüz, sağlık kontrolünü yaptığımız kişiler oldu. Covid-19 salgınına karşı bilinçlendirme eğitimleri, el broşürleri dağıtım, hijyen ile ilgili eğitimlerimiz oldu. Biz ancak bu tip etkinlikler yapabildik. Çünkü üretim altyapımız ve donanımız yok."

Üç okul yöneticisi Covid-19 sürecinde okuldaki sınıfların boş olmasından dolayı halka yönelik kursların açılmasına destek verdiklerini vurgulamışlardır. Görüşmeye katılan okul yöneticilerin neredeyse tamamı Covid-19 sürecinde yapılan üretim faaliyetlerine gerekli önlemler alınıp, riskler en aza indirilerek öğrencinin üretime dâhil edilmesinde bir sakınca görmediklerini vurgulamışlardır. Üç okul yöneticisi kesinlikle öğrencilerin üretime dâhil olmalarını doğru bulmadıklarını, meslek lisesi öğrencilerinin ucuz işgücü olarak görülmemesi gerektiğini belirtmişlerdir. Üç okul yöneticisi üretim sürecinde gönüllü öğrencileri üretime dâhil ettiklerini belirtmişlerdir. İki okul yöneticisi Covid-19'la mücadele sürecinde yapılan üretim faaliyetlerine katılan öğrencilerin kendi alanlarında daha yetkin olmalarını ve belli bir alanda uzmanlaşmalarını sağladığını ifade etmişlerdir. Görüşmeye katılan bir okul yöneticisi hazırlamakta oldukları Erasmus Plus Proje kapsamında öğrencilere alanlarıyla ilgili yurtdışı staj imkânı sağlamaya çalıştıklarını belirtmiştir.

Liderlik Rollerine İlişkin Bulgular

Covid-19 pandemi sürecinde meslek lisesi okul yöneticilerinin kriz yönetimi becerilerinde liderlik rolleri kategorisine ilişkin verilerden sekiz kod bulunmuştur. Bu kodlar analiz edildiğinde görüşme yapılan yedi okul yöneticisinin girişimci odaklı çalışmalar içinde oldukları sıkça girişimcilik kavramı üzerine ifadeler kullandıkları görülmüştür. Görüşmeye katılan beş okul yöneticisi proje odaklı çalışmalar yürüttüklerini ve genelde proje odaklı ifadeler kullandıkları görülmüştür. Dört okul yöneticisi protokol kapsamında çeşitli kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde olduklarını buna öncelik verdiklerini belirtmişlerdir. Bir okul yöneticisi işbirliği faaliyetlerine ilişkin aşağıdaki şekilde görüş bildirmiştir:

Y11: "Özellikle bakanlığın protokol kapsamında çeşitli kurum ve kuruluşlarla yaptığı işbirliği protokollerine dâhil olmaya çalışıyoruz. Ayrıca yerel düzeyde ilimizde bulunan kalkınma ajansı, üniversite ve sivil toplum kuruluşlarıyla çeşitli projeler yürütmeye çalışıyoruz. Öğrencilerimizi, öğretmenlerimizi bu faaliyetlere dâhil etmeye onlarla ortak fikir üretmeye çalışıyoruz."

Dört okul yöneticisi eğitim-öğretim faaliyetlerinin geliştirilmesinde ortak amaçlar için bir arada hareket ederek başarılı bir ekip çalışması oluşturmanın önemine vurgu yapmışlardır. Bir okul yöneticisinin ekip ruhuyla çalışmanın önemini aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

Y13: "Eğitim-öğretimde başarı ancak ekip ruhuyla oluşur. Benim üstümde şube müdürlerim var. Okulda, müdür yardımcısı arkadaşlarım, öğretmen arkadaşlarım, velilerim, öğrencilerim ve temizlik personelim"

var. Bu süreçte her zamankinden daha fazla ekip çalışmasına ihtiyacımız var. Kendi adıma söyleyeyim meslek liselerinde çalışmak ne kadar zor olursa olsun yaptığımız işe inanır ekibimize güvenerseniz başarabileceğinizi görürsünüz. Meslek hayatının en keyifli dönemi oldu diyebilirim. Çünkü ortada gerçekten emek ve birliktelik vardı.”

Üç okul yöneticisi etkili ve başarılı bir okul olabilmek adına öğretmen ve öğrencilerin kendilerini geliştirebilmesi yönünde her türlü teşvik ve desteği sağladıklarını belirtmişlerdir. Görüşmeye katılan üç okul yöneticisi okullarda pozitif iklim yaratmak ve bunun sonucunda gerçekleşecek öğrenci başarısı için güdülemeye ve motivasyon arttırmaya yönelik davranışlar geliştirmeye çalıştıklarına vurgu yapmışlardır. Motivasyona vurgu yapan bir okul yöneticisinin görüşü şu şekilde olmuştur:

Y11: “Bizler okulumuzda kaliteyi artırmaya ve olumlu bir iklim atmosferi yaratmaya çalışıyoruz. Öncelikle öğretmen ve öğrencilerimizi güdümlenecek, motivasyonlarını artıracak davranışlar ortaya koymaya çalışıyoruz. Öğrencileri yarışmalara dâhil ediyoruz. Öğrencilerin yerel ya da ulusal düzeyde yapılan proje çalışmalarına, katılmasını sağlıyoruz. Bu faaliyetlerimizi öğretmen ve öğrencinin farklı bir perspektifte eğitim almasına neden oluyor. Öğretmenlerimize karşı adil, şeffaf olmaya, çabalarını takdir ederek okulla bütünleşmelerini sağlıyoruz.”

İki okul yöneticisi okullarda yapılan faaliyetlerde iyi bir koordinasyona ve planlamaya, okulu hedefine ulaştırmada çalışanların çabalarını, deneyimlerini birleştirmeye onları doğru organize etmeye yönelik ifadelerle vurgu yaptıkları görülmüştür. Görüşmeye katılan iki okul yöneticisinin sıklıkla krizi fırsata dönüştürmeye yönelik ifadeler kullandıkları görülmüştür.

TARTIŞMA

Bu bölümde her bir alt problem durumuna ilişkin ortaya çıkan sonuçlar alanyazında yer bulmuş çalışmalarda ortaya çıkan fikirler ışığında belli karşılaştırmalar ve çıkarsamalar yaparak tartışılmıştır.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Meslek liselerinin *başarısızlık nedenleri* kategorisine ilişkin bulgularda, akademik başarısı düşük öğrencilerin tercih etmek zorunda kaldıkları okullar olması, katsayı uygulamasının kaldırılmış olması, olumsuz algı ve yeterli istihdamın sağlanamamış olmasından kaynaklandığı dikkat çekmiştir. Meslek liseleri yıllardır fiziki ve teknik altyapı sorunlarıyla boğuşmakta, çağdaş teknolojik donanım açısından yetersiz kalmaktadır. Okul-sanayi işbirliğinin yeterli düzeyde olmaması, girdi sağlayacak üretim olanaklarının olmaması, öğrencinin ekonomik imkânsızlıkları bu okulların başarısızlığını tetiklemektedir. MEB’in 3581 sayılı onayı ile 1983-1984 eğitim-öğretim yılında yalnızca yabancı dil bilenlerin girebildiği İngilizce eğitim yapan mesleki ve teknik eğitim veren liselere girebilmek oldukça zordu (Taymaz, 1984). Mesleki ve teknik eğitimin önemli olduğu o yıllarda bu okullara girebilen öğrenciler başarılı sayılan öğrencilerdi. Ancak günümüzde meslek liseleri çok ihmal edilmiş, gerçek işlevlerini yerine getiremeyen kurumlara dönüşmüşlerdir. Uluğ (2019) tarafından gerçekleştirilen, meslek liselerinin sorunları ve çözüm önerilerini ortaya koymak amacıyla meslek lisesinde görev yapan okul yöneticilerden alınan görüşler bulgularımızla paralellik göstermektedir. Araştırmada devlet bütçesinden meslek liselerine ayrılan ödeneğin yetersiz olduğu, okul sanayi işbirliğinin yeterince yapılamadığı, niteliklerinin zaman içinde hissedilir düzeyde azaldığı, uygulanan eğitim programlarının yetersiz olduğu, araç gereç ve donanımın istendik seviyede olmadığı bulguları paylaşılmıştır.

Görüşmeye katılan okul yöneticilerinden birkaçı Covid-19 pandemi sürecinde meslek liselerinin medyada yer aldığı gibi başarılı olmadıklarını, oluşturulan yanlış algının aslında meslek liselerinin niteliğini daha da düşürdüğünü, bu uygulamaların kısa vadeli planlar olup işe yaramayacağını vurgulamışlardır. Bu uygulamaların uzun vadeli olmayan, siyasi çıkar amaçlı olduğu değerlendirilmiştir. Meslek lisesi öğrencisine ucuz işgücü çıktısı olarak bakıldığı, bireylerin eğitim hakkının kullanıldığı kurumlar değil de itaatkâr ara eleman yetiştiren kurumlar olarak görüldüğü belirtilmiştir. Önemli olan akademik ve mesleki beceriler için verilen eğitimin niteliğidir. Bu okullardan mezun olacak öğrenci nitelikli ve kendi alanında donanımlı mezun olmayacaksa, piyasa için ucuz ara eleman olarsa burada nitelikli ve etkili bir mesleki eğitimden söz etmek mümkün olmaz. Ancak ucuz işgücü yetiştiren fabrikalar olurlar. Kablay (2021) mesleki ve teknik lisesi öğrencilerinin Covid-19 sürecinde risk ile karşı karşıya iken korunmasız kaldıklarını belirtmiştir. Pandemi dönemi AR-GE çalışmalarının artması gibi bazı avantajlar sağlasa da öğrencilerin sağlıklarının düşünülerek,

korunarak üretim sürecinin planlanması gerektiği vurgulanmıştır. Pandemi nedeniyle birçok işyeri kapanmış, işgörenler zorunlu ücretsiz izne çıkarılmışlardır. Araştırmada pandemi döneminde talebi artan sağlık malzemeleri konusunda işyerleri ve işgörenlerin üretim sürecine katılması, meslek lisesi öğrencilerinin ise yalnızca eğitim boyutuyla beceri eğitimini geliştirmesi sosyal adalet açısından daha doğru olacağı ifade edilmiştir.

Covid-19'la mücadelede meslek liselerinin ihtiyaç anında yaptıkları üretimlerle *başarılı olma nedenleri* kategorisine ilişkin bulgularda en önemli etkenin öğretmen ve idarecilerin özverili çalışmaları olduğu görülmüştür. Üretime dâhil olan meslek liselerinin üretim odaklı, döner sermaye kapsamında ve tam donanımlı okullar olmalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Milli Eğitim Bakanı Mahmut Özerin özel sektör ve işgücü piyasasını iyi bilmesi ve bu yönde başarılı Piar çalışmalarından kaynaklanmaktadır. Bakanlığın meslek liselerini güçlendirmek adına birçok yeni proje uygulamaları ve yeni protokoller başlattıkları görülmüştür. Bu süreçte meslek liselerinin mevcut kaynaklarının kullanılabilirliği anlaşılmıştır. Bu kurumların gerçekten başarılı olmak istedikleri ve bu yönde çaba harcayarak herkesin elinden geleni yaptığı, üretim potansiyellerinin artırılması gerektiği görülmüştür. Araştırmanın benzer bulguları Özer (2020) tarafından yapılan, mesleki eğitimin Covid-19'la mücadeleye katkılarına yer verdiği araştırmayla örtüştüğü görülmektedir. Araştırma sonucunda Covid-19'la mücadelede mesleki eğitimin önemli bir aktör olarak ortaya çıktığı, salgının yayılmasını önlemeye yönelik medikal ve temizlik ürünleri üreterek acil ihtiyaç duyulan bu ürünlere kolay erişilebilirliği sağladıkları belirtilmiştir.

Pandemi sürecinin *kazanımları* kategorisine ilişkin bulgularda Covid-19 sürecinde acil ihtiyaç duyulan ürünleri üretmeleriyle ülkeye önemli katkı sundukları, bu faaliyetleriyle ülkenin gelişmesi ve kalkınabilmesi açısından ne denli önemli kurumlar olduklarının anlaşıldığı görülmüştür. Bu süreçte meslek liselerinin kendilerini ifade edebilme fırsatını yakaladıkları, okulların mevcut kaynaklarının daha etkin kullanılmaya başlandığı, olumsuz algının az da olsa değişmiş olduğu, bu çalışmaların okul kontenjanlarına yansıdığı, atıl durumda olan birçok bölümün kendini revize ederek faal hale geldiği görülmüştür. Okul yöneticileri, öğretmen ve öğrencilerin özverili çalışarak yalnızca acil ihtiyaç duyulan ürünleri üretmekle kalmadıklarını, AR-GE çalışmalarıyla yeni pek çok patentli ürün üreterek üretim kapasitelerini artırmışlardır.

İkinci Alt Amaca İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Pandemi sürecinde mesleki liselerinde *üretim mekanizması* kategorisine ilişkin bulgularda katılımcıların yanya yakınının üretime katkı sundukları, yapılan üretim seferberliğine gönüllü destek verdikleri görülmüştür. Bu faaliyetlerin topluma karşı sorumluluk duygusundan ve milli şuurdan kaynaklandığı, öğrencilere farkındalık ve sorumluluk kazandırdığı belirtilmiştir. Üretime ilk başladığında üretimde bir takım lojistik zorlukların yaşandığı ve üretim potansiyelinin çok yavaş ilerlediği ancak ilerleyen süreçte otomasyon sistemine geçilmesiyle üretim potansiyeli 4-5 kat artırılarak seri üretime geçildiği ortaya çıkmıştır.

Pandemi sürecinde meslek liselerinde *üretim engelleri* kategorisine ilişkin bulgular değerlendirildiğinde bazı meslek liselerinin üretim yapamama nedenlerinin okullarının yeterli fiziksel altyapı ve donanıma sahip olmamasından kaynaklandığı görülmüştür. Ayrıca ihtiyaç duyulan ürünlere yönelik alan ve dalların olmaması, sınırlı ekonomik desteğe sahip olunması üretim yapamama nedeni olduğu belirlenmiştir. Ancak bu süreçte bazı katılımcıların üretim yapan okullara ekonomik destek sağladıkları görülmüştür.

Üçüncü Alt Amaca İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Covid-19 pandemi sürecinde meslek lisesi okul yöneticilerinin kriz yönetimi becerilerinde *etkili okul yönetimi* kategorisine ilişkin bulgular değerlendirildiğinde okul yöneticilerinin Covid-19 sürecinde üretime katkı adına okullarının mevcut kaynakları doğrultusunda ellerinden geleni yapmaya çalışmış oldukları görülmüştür. Üretime dâhil olan okulların bundan sonraki süreçte üretime devam edecekleri belirtilmiştir. Kalitenin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Öğrencilere çevreye duyarlılık ve sosyal sorumluluk bilinci kazandırmak adına meslek lisesi öğrencileri ailelerimizle buluşuyor projesi kapsamında bir takım faaliyetler yapılmıştır. Görüşmeye katılan okul yöneticilerin neredeyse tamamı Covid-19 sürecinde yapılan üretim faaliyetlerine gerekli önlemler alınıp, riskler en aza indirilerek öğrencinin üretime dâhil edilmesinde bir sakınca görmediklerini vurgulamışlardır. Alanyazın araştırmalarında okul yöneticilerinin kriz yönetimine ilişkin yapılan araştırma sonuçları benzerlik gösterse de birebir örtüşmediği görülmüştür. Bunun nedeni meslek liselerinin genel liselere göre iş ve işleyişinin farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır. Özdoğru'nun (2021) araştırmasında okul yöneticilerinin Covid-19 sürecinde uyguladıkları stratejileri soğukkanlı ve sağduyulu

davranma, inisiyatif alma, bireysel fedakârlıkta bulunma, problem çözme iradesini gösterme, etkili iletişim ve sabırlı olma şeklinde olduğunu belirtmiştir. Güngör ve Yılmaz (2021) araştırmalarında okul yöneticilerinin kriz durumlarında daha çok yapıcı ve uyum sağlayıcı roller ortaya koydukları, iş birliği yaklaşımını tercih ettikleri gözlemlenmiştir.

Covid-19 pandemi sürecinde meslek lisesi okul yöneticilerinin kriz yönetimi becerilerinde *liderlik rolleri* kategorisine ilişkin bulgular değerlendirildiğinde okul yöneticilerinin girişimci odaklı liderlik rolleri taşıdıkları, girişimcilik üzerine kavram ve ifadeler sıkça kullandıkları görülmüştür. Meslek liselerini dezavantajlı okullar olmaktan çıkartıp bu okulları daha nitelikli daha üretken kılacak projelere odaklanıldığı görülmüştür. Görüşme yapılan bazı okul yöneticilerinin protokol kapsamında çeşitli kurum ve kuruluşlarla işbirliği içine girdiği, ekip çalışmalarına, etkili koordinasyon ve planlamaya önem verdikleri, krizi fırsata dönüştürmeye yönelik liderlik rolleri sergiledikleri ifade edilebilir. Alanyazın araştırmalarında Kavrayıcı ve Kesim (2021) araştırma bulguları pandemi sürecinde okul yöneticilerinin soğukkanlı olma, empati, teknoloji liderliği, motive edici olma, hızlı karar alma, takım oluşturma ve eşgüdümleme davranışları sergiledikleri belirtilmiştir.

SONUÇ

Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde okul yöneticilerinin bir kriz dönemi olan Covid-19 sürecinde üretime katılma ve üretilen malzemeler aracılığıyla alınan önlemlere katkı sağlamak için gönüllü ve özverili davrandıkları görülmüştür. Üretim, kaynakları olan donanımlı meslek liselerinde yoğunlaşsa da diğer meslek liseleri de olanakları doğrultusunda ekonomik destekle üretim sürecine katkı sunmaya çalıştıkları ifade edilebilir. Okul yöneticileri okullarının kaynakları doğrultusunda üretim sürecine katılarak Covid-19'la mücadelede ihtiyaç duyulan ürünler üreterek sürece destek sağlamışlardır. Gerçekleştirilen üretimlerin gerek kendi okullarında gerekse diğer okul ve kamu kurum ve kuruluşlarda kullanılmasını sağlayarak pandemi sürecini kendileri için fırsata çevirmişlerdir. Üretim yapan okul yöneticileri üretim süreçlerinde ilk başlarda lojistik bağlamında birtakım zorluklar yaşamışlardır. Ancak otomasyon sistemine geçilmesiyle daha hızlı ve daha nitelikli üretim yapmaya başlamışlardır. Üretilen malzemeler pandemi sürecinde önlem amaçlı olduğu kadar öğrencilere istihdam olanağı sağlayarak yaşanan bu zorlu süreçte öğrencilerin ekonomilerine katkı sağladığı görülmüştür. Ayrıca altyapısı güçlü illerde meslek liselerinde AR-GE birimleri kurulmuş ve çeşitli cihazların üretimi yapılmıştır.

Bulgulardan da anlaşılacağı gibi okul kaynakları, donanım ve bütçe yeterli olduğunda riskleri ve krizleri kontrol altına almakta ve fırsata dönüştürülebilmekte sıkıntı yaşanmamaktadır. Ancak kaynakların, donanımın ve bütçenin yetersiz olduğu durumlarda krizleri yönetmek ve kontrol altına almakta sıkıntılar yaşanmaktadır. Covid-19'la mücadele süreci meslek liseleri yeterli kaynak, fiziki ve teknolojik altyapıya sahip olduklarında ülke yararına ne denli etkili ve önemli kurumlar olduklarını gözler önüne sermiştir. Bu araştırmada meslek lisesi okul yöneticilerinin ekipleriyle birlikte verdikleri mücadelede yaşadıkları deneyimler ve üretime destek çabaları ortaya konmuştur. Meslek liselerinin güçlendirilmesi ve desteklenmesi gelecek her krizin daha başarılı atlatılmasına ve toplumun hak ettiği refah, insancıl, insanları üretken kılama çabalarına katkı sağlayacaktır.

ÖNERİLER

Politika Yapıcılara ve Uygulayıcılara Öneriler

Covid-19 pandemi krizi ve diğer olası krizlerde okul yöneticilerinin, krize karşı hazırlık yapmaları, krizi etkili ve en az hasarla yönetmeleri ve kriz sonrasında iyileştirme adımlarını planlayarak krizi fırsata dönüştürmede kilit role sahiptirler. Okul yöneticilerinin bu kilit rolü etkili ve verimli şekilde yerine

getirebilmeleri için geçtiğimiz iki yıllık pandemi sürecinin masaya yatırılması, yapabileceklerimiz ve yapabildiklerimiz açısından süreç kapsamlı bir şekilde irdelenerek eğitimin geleceğine yön verilmelidir. Bu bağlamda meslek liselerini başta politika yapıcılar, tüm meslek örgütleri, oku yöneticileri, öğretmenler ve diğer eğitim paydaşları tarafından desteklenmeli, önleri açılmalı etkili ve tercih edilen okullara dönüştürülmelerine katkı sağlanmalıdır.

Kriz yönetim becerilerinin eğitim-öğretim sürecinde kullanılması noktasında en büyük sorumluluğun okul yöneticilerine düştüğü görülmektedir. Bu bağlamda okul yöneticilerinin eğitim-öğretim kapsamında kriz yönetim becerilerini kullanmaları önem arz etmektedir. Bu nedenle okul yöneticilerinin ilk defa ve yeniden atanmasında kriz yönetim yeterliklerine ilişkin bir atama kriterinin belirlenmesi politika yapıcılara önerilir.

Uygulama ve atölye gerektiren eğitimde her geçen gün gelişen teknoloji imkanlarıyla simülasyon ya da sanal atölye, sanal laboratuvar gibi daha gerçekçi ortamlar yaratılabilir. Her geçen gün gelişen ve erişimi kolaylaşan teknoloji ile bu uygulamaları zenginleştirmek mümkündür.

Çoklu ortam (hypermedia) araçlarının kullanımı adına öğrencilerin bilgiye daha rahat erişebilmeleri ve bilgiyi kullanabilmelerini sağlayacak uygulama ve projeler geliştirilebilir.

Araştırmacılara Öneriler

Zonguldak il sınırları içinde yapılan bu araştırma farklı illerde ve Türkiye genelinde yapılarak daha genellenebilir sonuçlara ulaşmaya çalışılabilir. Araştırma yalnızca MEB'e bağlı meslek liselerini kapsamakta olup yapılacak araştırma özel meslek liseleri ve mesleki eğitimi veren kurum ve kuruluşlarda yapılabilir. Araştırma Zonguldak il sınırları içinde MEB'e bağlı tüm meslek liselerinde yapılmıştır. Yapılacak araştırmada Covid-19 sürecinde yalnızca üretim yapan meslek liseleriyle yapılabilir.

Ülkemizde Covid-19 sürecinin eğitim ve temel öğeleriyle ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında, Covid-19 pandemisinin meslek liselerine etkisi ve Covid-19 sürecinde yapılan faaliyetlere yönelik bakış açılarıyla alakalı yok denecek kadar az sayıda çalışmanın olduğu görülmektedir. Bu bağlamda yalnızca okul yöneticilerinin dâhil edildiği bu çalışmaya eğitim paydaşları olan öğretmen, öğrenci ve veliler de dâhil edilebilir. Covid-19 sürecinde üretim yapan meslek lisesi velilerinin çocuklarının bu üretim sürecine dâhil edilmeleri yönünde düşünceleri araştırılabilir. Nitel araştırma deseni kullanılan araştırmada nicel ve karma yöntemlerle yeniden ele alınabilir. Bu konuda araştırma yapacak araştırmacılar, çoklu veri toplama kullanılarak (gözlem, doküman analizi, görüşme, vb) veri toplayabilir.

KAYNAKLAR

- Aras, N. (2013). *Okul müdürlerinin sahip olduğu okul liderliği standartlarına ilişkin öğretmen algıları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Aşkın, R., Bozkurt, Y., & Zeybek, Z. (2019). Covid-19 Pandemisi: Psikolojik etkileri ve terapötik müdahaleler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 304-318. <https://dergipark.org.tr/tr/sayfasından> erişilmiştir.
- Başaran, Y.K. (2017). Sosyal bilimlerde örnekleme kuramı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(47), 480-495. doi: 10.16992/ASOS.12368.
- Breyman, A. (2004). *Social research methods*. New York: Oxford University Press.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K.E., Akgün, E.Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*. (M. Bütün ve S.B. Demir Çev.) Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Genç, C. & Akyürek, S. S. (2020). Covid-19 kaçınılmaz değişim alarmı! Ya insan ya da insan! *Kayseri Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 48-63. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1173919> sayfasından erişilmiştir.
- Çelik, H., Baykal N. B., & Kılıç, H. N. (2020). Nitel veri analizleri ve temel ilkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi* 8(1), 379-406. doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.8c.1s.16m.
- Gündüz, F. (2020). Türkiye'nin koronavirüs (kovid-19) salgını ile sınırı: Güvenli gelecek inşası çalışmaları ve kamuoyu algısı. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(23), 447-467. doi: 10.33692/avrasyad.759400

- Güngör, T. A., & Yılmaz, M. (2021). Okul yöneticilerinin uzaktan eğitim döneminde kullandıkları çatışma stratejileri ve yöntemleri. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(41), 3583-3608. doi: 10.26466/opus.941874
- Hüccetoğulları, Z. Ö. (2018). *Durumsallık yaklaşımı bağlamında bir eğitim araştırma hastanesinin farklı bildirimlerde örgütsel yapı boyutlarının incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Kablay, S. (2021a). Stajyer öğrencilerin emek süreçleri: Meslek liseleri üzerine niteliksel bir araştırma. *Politik Ekonomik Kuram*, 5(1), 132-160. doi: 10.30586/pek.943297
- Karasar, N. (1998). *Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar İlkeler Teknikler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kavrayıcı, C. & Kesim E. (2021). Covid-19 Pandemi Sürecinde Okul Yönetimi: Nitel Bir Araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 27(1), 1005-1060. doi: 10.14527/kuey.2021.004
- Köse B. Ç., & Ayhün S. E. (2020). *Turizmde kriz yönetimi: Covid-19 salgınının analizi*. Fransa: Lıvre De Lyon Yayınları.
- Kurnaz, Z. (2016). Türkiye’de siyasal korku ve akademik hayatın inşası. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Leymun, Ş. O., Odabaşı, F. H. & Yurdakul I. K. (2017). Eğitim ortamlarında durum çalışmasının önemi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 369-385. doi: 10 14689 /issn.2148- 2624.1.5c3s16m.
- Merriam, S. (2013). *Nitel araştırma-desen ve uygulama için bir rehber*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Miles, M. B., & Huberman, A.M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. New York: Sage.
- MEB. (2020). *Covid-19 sürecinde mesleki ve teknik eğitim*. (No 2020-y). Ankara: MEB Yayınları.
- Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal araştırma yöntemleri. Nitel ve nicel yaklaşımlar*. Ankara: Yayınodası Yayıncılık.
- Olgun, H. B. (2019). Türkiye’de çağdaş görsel sanat piyasasının dinamikleri üzerine nitel bir çalışma. (Yayımlanmış Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Özdoğru, M. (2021). Covid-19 salgınında okul müdürlerinin okul yönetiminde karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlarla başa çıkma stratejileri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 1-14. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1663073> sayfasından erişilmiştir.
- Özer, M. (2020). Türkiye’de güçlenen mesleki eğitim kapasitesinin covid-19 ile mücadeleye katkısı. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(2), 134-140. doi:10.2399/yod.20.726951
- Özer, M. (2020). Türkiye’de covid-19 salgını sürecinde milli eğitim bakanlığı tarafından atılan politika adımları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(3), 1124-1129. doi: 10.24106/kefdergi.722280
- Özer, M. (2020). *Mesleki eğitimde paradigma değişimi türkiye’nin mesleki eğitimle imtihanı*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları.
- Özer, M., ve Suna, E. (2020). *Covid-19 salgını ve eğitim*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Saldana, J. (2019). *Nitel araştırmalar için kodlama el kitabı*. (A. T. Akcan & S. N Şad, Çev.) Ankara: Pegem Akademi.
- Samancı, N. K. (2020). *Pandemi döneminde öğretmen olmak*. Ankara: Kalkınma Atölyesi Yayınları.
- Taymaz, H. (1984). Anadolu teknik meslek liseleri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 8(48), 23-28. <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/5789/1916> sayfasından erişilmiştir.
- Terzioğlu, A. (2020). Covid-19 ve toplumsal değişimlerin gizli öznesi olarak salgınlar. <https://gazesu.sabanciuniv.edu> adresinden erişildi.
- Turan, A., ve Çelikyay, H. H. (2020). Türkiye’de kovid-19 ile mücadele: politikalar ve aktörler. *Uluslararası Yönetim Dergisi*, 3(1), 1-25. doi:10.33712/mana.733482
- TTB. (2020). *Covid-19 pandemisi iki aylık değerlendirme raporu* (No 2020). Ankara: TTB Yayınları.
- Uluğ, Z. A. (2019). *Yönetici görüşlerine göre meslek liselerinin sorunları ve çözüm önerileri: Esenyurt ilçesi örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Uzun, A. (2021). Covid-19 ile mücadelede kolaylaştırıcı bir faktör olarak yönetsel kapasite: Ülke deneyimlerinden yansımalar. *International Journal of Economic and Administrative Studies*, y (30), 1-18. doi:10.18092/ulikidince.772459

Yıkıcı, B. (2019). *Okul yöneticilerinin okul gelişimi ve stratejik planlamadaki hazır bulunuşluğunun paydaşlara göre değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). <http://docs.neu.edu.tr/library/6728301804.pdf> sayfasından erişilmiştir.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.